

Prac. Pomorz.

Biblioteka
Główna
UMK Toruń

09050 /12

141
09050/1958

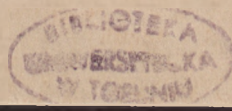
SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU

12

Zeszyt 1 — 4
1 I 1958 — 31 XII 1958

TORUŃ 1960

WYDAWNICTWA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

za rok 1958 i 1959

SPRAWOZDANIA TNT

- Nr 9 (za okres I I – 31 XII 1955) Toruń 1958, s. 112, zł 23,—.
Nr 10 (za okres I I – 31 XII 1956) Toruń 1958, s. 102, zł 20,—.
Nr 11 (za okres I I – 31 XII 1957) Toruń 1959, s. 142, zł 25,—.

ROCZNIKI

- WŁODARSKI BRONISŁAW: Rywalizacja o ziemię pruskie w połowie XIII w., Toruń 1958, s. 76, zł 16,—.
GLEMMA TADEUSZ: Piotr Koska – lata młodości i działalność polityczna (1532 – 1595), Toruń 1959, s. 356 + III tabl., zł 50,—.
GRUDZIŃSKI TADEUSZ: Polityka papieża Grzegorza VII wobec państw Europy Środkowej i Wschodniej (1073–1080), Toruń 1959, s. 136, zł 24,—.

FONTES

- BZDEGA ANDRZEJ: Słownik trudniejszych wyrazów niemieckich w Aktach Stanów Prus Królewskich t. I–II (1479–1492). Toruń 1959, s. 105 – Fontes 44 – zł 30,—.
Źródła do dziejów ekonomii malborskiej, t. I, wyd. Hejnosz Wojciech, Toruń 1959, s. XIX + 185 + 1 mapa – Fontes 45 – zł 39,—.
Inwentarze starostwa bytowskiego i lęborskiego z XVII i XVIII w., wyd. Labuda Gerard, Toruń 1959, s. XXVIII + 198 – Fontes 46 – zł 44,—.
Inwentarz dóbr biskupstwa chełmińskiego z r. 1759, wyd. Mienicki Ryszard, Toruń 1959, s. XVI + 416 + 3 mapy – Fontes 47 – zł 60,—.

ZAPISKI HISTORYCZNE

- TOM XXII z. 4, Toruń 1958, s. 118, zł 25,—.
TOM XXIII z. 1–3, Toruń 1958, s. 304, zł 78,—.
TOM XXIII z. 4, Toruń 1958, s. 150, zł 33,—.
TOM XXIV z. 1, Toruń 1959, s. 147, zł 36,—.
TOM XXIV z. 2–3, Toruń 1959, s. 301, zł 66,—.
TOM XXIV z. 4, Toruń 1959, s. 321, zł 65,—.

PRACE WYDZIAŁU FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNEGO

- CZEŻOWSKI TADEUSZ: Odczyty filozoficzne, Toruń 1958, s. 324. Tom VII z. 1, zł 55,—.
DĄBSKA IZYDORA: Sceptycyzm francuski XVI i XVII w., Toruń 1958, s. 92. Tom VII z. 2, zł 18,—.
WITKOWSKI LEON: Poeci nowołacińscy Torunia, Toruń 1958, s. 44. Tom VII z. 3, zł 9,—.
[Praca zbiorowa]: Teka Komisji Historii Sztuki, Toruń 1959, s. 288. Tom VIII z. 1, zł 60,—.
HUTNIKIEWICZ ARTUR: Twórczość literacka Stefana Grabińskiego (1887–1936), Toruń 1959, s. 481. Tom VIII z. 2, zł 75,—.

STUDIA SOCIETATIS SCIENTIARUM TORUNENSIS

Sectio B (Chemia)

- CZERWIŃSKI ZENON i współpracownicy: Wpływ obcych jonów na zmianę postaci krystalicznych chlorku potasowego, chlorku sodowego i siarczanu litowego, Toruń 1958, s. 70. Vol. I nr 5, zł 13,50.
CZERWIŃSKI ZENON i współpracownicy: Wpływ obcych jonów na zmianę form krystalicznych jodku potasowego i siarczanu magnezowego, Toruń 1959, s. 45. Vol. II nr 1, zł 10,—.

Sectio C (Geographia–Geologia)

- KRAŻEWSKI STANISŁAW R.: O osadach górnokredowych okolic Proszowic, Toruń 1958, s. 18 + 1 tabl. Vol. III nr 3, zł 10,—.
MAJDANOWSKI STEFAN: Krzywa hipsograficzna jako kryterium oceny generalizacji i doboru poziomów, Toruń 1958, s. 21 + 1 tabl. Vol. III nr 4.
KRAŻEWSKI STANISŁAW R.: Ruda bagienna okolic Bobrownik nad Wisłą, Toruń 1958, s. 24. Vol. III nr 5.
SZUPRYCZYŃSKI JAN: Rzeźba i budowa geologiczna Dębowej Góry, Toruń 1958, s. 16 + 1 tabl. Vol. III nr 6.
KOPCZYŃSKI STEFAN: Batymetria i fizyczne własności wód Jezior Skępskich, Toruń 1958, s. 40 + 5 tabl. Vol. III nr 7 (nr 4–7, zł 28,50).
NIEWIAROWSKI WŁADYSŁAW: Formy polodowcowe i typy deglacji na Wysoczyźnie Chełmińskiej, Toruń 1959, s. 170 + 4 tabl. ilustr. + 4 mapy. Vol. IV nr 1, zł 39,—.

Sectio D (Botanica)

- BERNDT JERZY: Kokorycz żółta (*corydalis lutea*) L. (DC) nowa roślina flory polskiej, Toruń 1958, s. 6. Vol. II nr 3.
MIKOŁAJSKA JANINA: Obserwacje nad biologią *Puccinia mirabilissima* Peck. Toruń 1958, s. 5. Vol. II nr 4.
MIKOŁAJSKA JANINA: Pojaw nowego dla Polski pasożyta buraka cukrowego, Toruń 1958, s. 4. Vol. II nr 5.

SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU

SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

12

1 I 1958 — 31 XII 1958

WYDZIAŁ NAUK I KULTURY W TORONIU

WYDZIAŁ NAUK I KULTURY

WYDZIAŁ NAUK I KULTURY

WYDZIAŁ NAUK I KULTURY

WYDZIAŁ NAUK I KULTURY

WYDZIAŁ NAUK I KULTURY

WYDZIAŁ NAUK I KULTURY

WYDZIAŁ NAUK I KULTURY

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORONIU

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORONIU

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORONIU

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORONIU

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORONIU

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORONIU

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU

12

Zeszyt 1 — 4

1 I 1958 — 31 XII 1958

TORUN 1960

0

Komitet redakcyjny

Przewodniczący:

Halina Turcka

Członkowie:

Tadeusz Czeżowski, Henryk Szarski, Bronisław Włodarski

09050

cyf. Pomocnik.

Printed in Poland

Państwowe Wydawnictwo Naukowe
Oddział w Łodzi, 1960

Wydanie I. Nakład 400 + 120 egz.
Ark. wyd. 5, ark. druk. 15 10/16
Papier offset, kl. III 80 g z Fabryki
Papieru w Skolwinie. Podpisano do
druku 5. V. 1960 r. Druk ukończono
w czerwcu 1960 r. Zam. nr 11 R-8.
Cena zł 15,—

ZAKŁAD GRAFICZNY PWN
Łódź, ul. Gdańska 162

E.2110/60

SPRAWOZDANIA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

NR 12

1 I 1958 — 31 XII 1958

SPIS RZECZY

	str.
I. DOROCZNE WALNE ZEBRANIE TOWARZYSTWA	
Protokół Walnego Zebrania Towarzystwa Naukowego w Toruniu dnia 19 lutego 1958 r.	9
Sprawozdanie z czynności Towarzystwa za rok 1957 .	11
Sprawozdanie Skarbnika Towarzystwa za rok 1957 . .	23
Bilans zamknięcia i Rachunek wyników na dzień 31 XII 1957	26
Protokół Komisji Rewizyjnej	30
Zmiany w składzie Towarzystwa	30
Członkowie zmarli	31
II. WSPOMNIENIA POŚMIERTNE	
Nitsch Kazimierz	32
III. SPRAWOZDANIA Z POSIEDZEŃ	

WYDZIAŁ I

GIEYSZTOR A., Odrodzenie życia miejskiego między Loarą i Renem we wczesnym średniowieczu	39
WOJTOWICZ J., Stosunki przemysłowe miasta Torunia w XVIII wieku (ref. S. Hozzowski)	42
GUMOWSKI M., Źródła numizmatyczne do początków Państwa Polskiego	42
NADEL B., Reges amici Północnego Nadczarnomorza i ich	

stosunki prawno-polityczne z Rzymem w ostatnim wieku republiki i pierwszych dwóch stuleciach cesarstwa .	43
GÓRSKI K., BISKUP M., Akta Stanów Prus Królewskich t.III (1492-1501)	46
JANOSZ-BISKUPOWA I., CIESIELSKA K., Kopiariusz skryptów dłużnych z okresu wojny trzynastoletniej (ref. K.Górski)	49
HEJNOSZ W., GRONOWSKI J., Źródła do dziejów ekonomii malborskiej t. II	51
Posiedzenia Komisji Prawniczej	52
Posiedzenia Komisji Historycznej	52

WYDZIAŁ II

BARANOWSKI H., Bibliografia tytułów czasopism pomorskich (ref. B. Nadolski)	53
GERSTMANN S., Podstawowe problemy neurofizjologicznego podłoża emocji	53
GERSTMANN S., ORLIKOWSKA H., STACHNIKOWNA I., Temperament i jego zmienność	58
INDAN F., Pozytywizm etyczny Emila Durkheima (ref.T.Czeżowski)	62
NADOLSKI B., Korespondencja syndyka gdańskiego Wincentego Fabriciusa z uczonymi i pisarzami	62
LEWICKI A., Procesy poznawcze i orientacja w otoczeniu	66
MICHNOWSKA M., Cykl gotyckich malowideł ściennych w dawnym kościele Cystersek w Chełmnie (ref. Z. Hornung) .	66
Posiedzenia Komisji Filologicznej	66
Posiedzenia Komisji Filozoficznej	67
Posiedzenia Komisji Historii Sztuki	69
Posiedzenia Komisji Bibliografii i Bibliotekoznawstwa .	69

WYDZIAŁ III

DZIEWULSKI W., O jasności komety 1957-d (Mrkos)	70
DZIEWULSKI W., O jasności komety 1956-h (Arend-Roland). .	70
RAKOWIECKI T., Obliczenie faz zaćmienia słońca (ref. W. Dziewulski)	70

RAKOWIECKI T., Krytyczne odległości pozorne towarzysza podwójnej gwiazdy wizualnej od gwiazdy głównej (ref. W. Dziewulski)	70
DZIEWULSKI W., Uwagi dotyczące roju Ursa Maior	70
AMPEL R., Wyznaczenie absorpcji międzygwiazdowej i gęstości gwiazd w polu Cassiopeia (ref. W. Iwanowska)	70
IWANISZEWSKA C., Wyznaczenie absorpcji międzygwiazdowej i gęstości gwiazd w polu Sagita (ref. W. Iwanowska)	70
CZERWIŃSKI Z., KUPPER P., GAJEWICZ M., Wpływ obcych jonów na zmianę postaci krystalicznej jodku potasowego i siarczanu magnezowego	71
SKRZATÓWNA Z., Próba teoretycznego wyjaśnienia optycznych własności pewnego kierunku obserwowanego w bliźniakach przy badaniach na stoliku Fedorowa (ref. M. Kolačzkowska)	71
HURYNOWICZ J., JANISZEWSKI L., KĄDZIELA W., Zmiany pobudliwości układu naczynio-ruchowego kciuka pod wpływem <i>Schisandra chinensis</i>	73
HOŁOWNIA I., Badania nad grzybami użytkowymi okolic Torunia (ref. W. Zabłocka)	74
WEBER E., Grzyby występujące na martwych gałązkach zebrane w Ogródku Botanicznym Zakładu Botaniki Ogólnej UMK w Toruniu (ref. W. Zabłocka)	74
NICHNO-ZATORSKA Z., Badania laboratoryjne nad wpływem niektórych czynników na rozwój i morfologię chwościka burakowego (<i>Cercospora Beticola Sacc.</i>) (ref. J. Zabłocki)	74
JAWORSKA H., O budowie anatomicznej szparek u naturalnego mieszańca <i>Saxifraga caesia</i> L. X. <i>Saxifraga aizoides</i> L. (ref. J. Zabłocki)	74
DROZDOWSKI A., Ślimaki rezerwatu w Płutowie koło Chełmna (ref. J. Prüffer)	75
BŁAŻEJEWSKI F., Próby zastosowania płatków owsianych jako przynęty w badaniach faunistycznych (ref. J. Prüffer)	75
KĘPIŃSKI F., Powiązanie 4 pojawień się okresowej komety 1906 IV (Kopff): 1919-1926-1932-1939 (ref. W. Dziewulski)	75

SKRZATÓWNA Z., Badanie promieniotwórczości pegmatytów okolic Szklarskiej Poręby metodą fotograficzną (ref. M. Kołaczkowska)	76
NIEWIAROWSKI W., Formy polodowcowe i typy deglacjacji na Wysoczyźnie Chełmińskiej (ref. R. Galon)	76
WRÓZEK W., Morfogeneza Kotliny Toruńsko-Bydgoskiej ze szczególnym uwzględnieniem teras (ref. R. Galon)	76
POLAKOWSKI B., Stosunki florystyczno-fitosocjologiczne Puszczy Boreckiej ze szczególnym uwzględnieniem la- sów leśnictwa Lipowo i Walisko (ref. J. Zabłocki)	78
KĘPCZYŃSKI K., Zespoły roślinne Jezior Skępskich i ot- aczających je torfowisk	83
ZABŁOCKA W., WEBER E., Nowe spostrzeżenia nad rodzajem <i>Fusidum</i> L i n k i <i>Cylindrium</i> B o n o r d e n	85
DZIUBA S., Obserwacje nad rozmieszczeniem roztoczyw gle- bie pól uprawnych (ref. M. Gromadska)	86
GROMADSKA M., Fauna przyłżeńców biotypu zagospodarowa- nego	86
MIKULSKA I., WĘGOROWSKA B., Receptaculum seminis bisek- sualnych i partenogenetycznych gatunków rodzaju <i>Otiorrhynchus</i> G e r m. (<i>Curculionidae</i> , <i>Coleoptera</i>).	86
PRÜFFER-KLEIN K., Próby połowów ohrząszczy na przynętę jabłozaną (ref. J. Prüffer)	86
Posiedzenia Komisji Astronomicznej	87
Posiedzenia Komisji Chemicznej	88
K o m i s j e:	
Muzeum Kopernika, Geograficzna, Do badań Pomorza i Po- jezierza Mazurskiego	89

I

DOROCZNE WALNE ZEBRANIE TOWARZYSTWA

P R O T O K Ó Ł

Dorocznego Walnego Zebrania Towarzystwa Naukowego w Toruniu
z dnia 19 lutego 1958 r.

Obecni - według listy obecności

P o r z ą d e k o b r a d :

1. Zagajenie i wybór Prezydium Zebrania.
2. Odczytanie i przyjęcie protokołu zeszłorocznego Walnego Zebrania.
3. Sprawozdanie Zarządu: a) Sekretarza, b) Skarbnika.
4. Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej.
5. Udzielenie Zarządowi pełnomocnictw w sprawach finansowych.
6. Wybór Komisji Rewizyjnej.
7. Mianowanie członka honorowego.
8. Ogłoszenie nazwisk nowych członków Wydziałów.

Ad 1. Prezes Towarzystwa prof. dr Konrad Górski zagaja zebranie, poświęcając słowa pamięci zmarłym w ubiegłym roku członkom Towarzystwa: Władysławowi Namysłowskiemu prof. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Marianowi Des Loges dyr. Biblioteki Politechniki w Gdańsku, Stefanowi Majdanowskiemu doc. UMK w Toruniu, Janowi Łukowiczowi lekarzowi z Chojnic.

Pamięć Zmarłych uczczono przez powstanie.

W dalszym ciągu Prezes powitał licznie zebranych członków i gości: delegata Polskiej Akademii Nauk prof.

Włodzimierza Antoniewicza, przedstawiciela Gdańskiego Towarzystwa Naukowego doc. Mariana Pelczara, przedstawiciela Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk prof. Karola Górskiego i prof. Edwarda Marczewskiego z Uniwersytetu Wrocławskiego oraz odczytał depesze i pisma z życzeniami dla Towarzystwa.

Na przewodniczącego zebrania powołano prof. Karola Górskiego, a na sekretarza mgr A. Kirsteina.

Ad 2. Odczytano i przyjęto bez poprawek Protokół Walnego Zebrania Towarzystwa z dnia 19 lutego 1957 r.

Ad 3. a) Sprawozdanie Sekretarza przedstawił doc. A. Swinarski.
b) Sprawozdanie finansowe wraz z zamknięciem kasowym i bilansem za rok 1957 przedstawił Skarbnik Towarzystwa prof. J. Łoś.

Ad 4. Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej przedstawił prof. Wojciech Hejnosz, wnosząc o udzielenie Zarządowi absolutorium z działalności w roku sprawozdawczym 1957.

Po wysłuchaniu sprawozdań Przewodniczący Zebrania otworzył dyskusję. Wyjaśnił co do poruszonej w dyskusji sprawy inwentaryzacji zbiorów muzealnych i nabycia nowej aparatury dla Pracowni Mikrofilmowej udzielił Sekretarz Towarzystwa doc. A. Swinarski.

Poddany przez Przewodniczącego pod głosowanie wniosek Komisji Rewizyjnej o udzielenie Zarządowi absolutorium uchwalono jednomyślnie (przy wstrzymaniu się od głosowania członków Zarządu).

Ad 5. Skarbnik Towarzystwa prof. J. Łoś wnosi o udzielenie Zarządowi pełnomocnictwa do zawierania umów i zaciągania zobowiązań do wysokości 50 000 zł na okres roku aż do następnego Walnego Zebrania. Wniosek uchwalono jednomyślnie.

Ad 6. Sekretarz Towarzystwa doc. A. Swinarski przedstawia wniosek Zarządu o dokonanie wyboru Komisji Rewizyjnej na okres 2 lat, tj. do ukończenia trzechlecia obecnie urzędującego Zarządu, w następującym składzie:

Członkowie: prof., prof. Wojciech Hejnosz i Wilhelmina Iwanowska.

Zast. czł.: prof., prof. Eugeniusz Słuszkiewicz
i Leonid Żytkowicz.

Zgodnego z wnioskiem Zarządu wyboru dokonano jednomyślnie.

Ad 7. Przewodniczący Zebrania prof. Karol Górski przedstawia wniosek Zarządu o nadanie godności Członka Honorowego Towarzystwa zasłużonemu dla Towarzystwa i nauki polskiej prof. Władysławowi Dziewulskiemu. Wniosek uchwalono jednomyślnie.

Ad 8. Przewodniczący Zebrania prof. Karol Górski przedstawia nowego miejscowego członka Wydziału II dra Tadeusza Szczurkiewicza, prof. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Po wyczerpaniu porządku obrad prof. Włodzimierz Antoniewicz przekazuje Towarzystwu w imieniu Polskiej Akademii Nauk życzenia dalszego pomyślnego rozwoju oraz uznanie dla Jego dotychczasowej, tak żywotnej działalności. Życzenia dla Towarzystwa przekazują ponadto: doc. dr Marian Pelczar w imieniu Gdańskiego Towarzystwa Naukowego i prof. dr Karol Górski w imieniu Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Na tym zebranie zakończono.

/-/ Alojzy Kirstein
Sekretarz Zebrania

/-/ Karol Górski
Przewodniczący Zebrania

S P R A W O Z D A N I E Z CZYNNOŚCI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

za rok 1957

Towarzystwo Naukowe w Toruniu liczyło z końcem okresu sprawozdawczego 166 członków, wśród nich 1 honorowego, 1 dożywotniego, 2 korespondentów i 162 zwyczajnych. W ciągu roku zmarło 4 członków (3 członków Wydziałów, 1 zwyczajny). Wydziały Towarzystwa miały łącznie 113 członków (w tym 33 czynnych, 39 miejscowych, 41 zamiejscowych).

W ciągu roku Wydziały utraciły 1 członka czynnego, 1 miejscowego, 1 zamiejscowego (zmarli). Powołano zaś 10 członków miejscowych, 2 zamiejscowych; 1 członek miejscowy przeszedł do kategorii członków czynnych.

Przy Wydziałach działało 11 komisji. Komisje te liczyły 93 członków oraz 75 współpracowników.

Z a r z ą d T o w a r z y s t w a wybrany na Dorocznym Walnym Zebraniu w dniu 19 lutego 1957 r. pracował w składzie: prezes - Konrad Górski, I wiceprezes - Bronisław Włodarski, II wiceprezes - Jan Prüffer, sekretarz - Antoni Swinarski, skarbnik - Jerzy Łoś, członkowie: Marian Niklewski, Jan Zakrzewski, Kazimierz Jasiński oraz przewodniczący Wydziałów: Bronisław Włodarski (złożył rezygnację 4 V 57 r.), Stefan Srebrny (do dnia 1 VI 57 r., od tej daty Tadeusz Czeżowski) i Janina Hurynowicz. W roku sprawozdawczym Zarząd Towarzystwa odbył 8 posiedzeń. Zarząd posiada 2 komisje: Komisję Odczytów Publicznych, która z braku funduszy na akcję odczytową była w okresie sprawozdawczym nieczynna i Komisję Biblioteczną w składzie: W. Preisner (przewodniczący), L. Żytkowicz i J. Zabłocki. Komisja ta odbyła 1 posiedzenie. Komisja Rewizyjna działała w składzie: członkowie - Wojciech Hejnosz i Janina Hurynowicz, zastępcy - Wilhelmina Iwanowska i Eugeniusz Słuszkiewicz. Komisja odbyła 1 posiedzenie.

Międzywydziałowy Komitet Redakcyjny "Sprawozdań TNT" pracował w składzie: H. Turska (przewodniczący), T. Czeżowski, H. Szarski, B. Włodarski. W roku sprawozdawczym opracowano i oddano do druku: Sprawozdania TNT nr 9 (za rok 1955), przygotowano do druku Sprawozdania TNT nr 10 (za rok 1956) oraz częściowo przygotowano i skompletowano materiał do Sprawozdań za rok 1957.

W y d z i a ł I - N a u k H i s t o r y c z n y c h, P r a w n i e z y c h i S p o ł e c z n y c h liczył z końcem 1957 r. 20 członków miejscowych, w tym 9 czynnych oraz 17 zamiejscowych - łącznie więc 37 członków. W ciągu roku przybył 1 członek zamiejscowy, 1 członek czynny zmarł. Przewodniczącym Wydziału był Bronisław Włodarski, a na skutek złożenia przez niego rezygnacji - od dn. 4 V 57 r. pełnił obowiązki przewodniczącego Bronisław Pawłowski, zastępca prze-

wodniczącego, sekretarzem był Karol Górski. Wydział odbył 5 posiedzeń naukowych (w tym 1 posiedzenie łącznie z Oddziałem Toruńskim Polskiego Towarzystwa Historycznego) z 6 referatami i 5 posiedzeń administracyjnych, na których przedyskutowano i przyjęto do druku 3 prace oraz postanowiono dokończyć druk jednej pracy z pierwszych lat powojennych. Przedyskutowano projekt nowego regulaminu przyjmowania prac do druku, omówiono i zaakceptowano wnioski badań naukowych oraz omówiono szereg innych aktualnych zagadnień związanych z warunkami miejscowymi (sprawa Archiwum). Prócz tego Wydział odbył 3 posiedzenia administracyjne zamknięte. Wydział posiada 2 komisje: 1. Komisja Prawnicza pod przewodnictwem Wojciecha Hejnosza, z sekretarzem Zbigniewem Zdrójkowskim, liczyła 5 członków i 10 współpracowników. Komisja odbyła 2 posiedzenia z 2 referatami; 2. Komisja Historyczna pod przewodnictwem Bronisława Pawłowskiego do dnia 27 III 57 r., a od tej daty pod przewodnictwem Leonida Żytkowicza, z sekretarzem Heleną Piskorską, liczyła 18 członków i 10 współpracowników. Komisja odbyła 1 posiedzenie z 1 referatem.

Komitety Redakcyjne Wydziału I pracowały w następującym składzie: Komitet Redakcyjny "Fontes TNT" - do dnia 29 maja 1957 r. przewodniczący L. Żytkowicz, zastępca przewodniczącego St. Hoszowski, członkowie: W. Hejnosz, G. Labuda, Br. Włodarski. Sekretarzem była Z. Abramowiczówna. Dnia 29 V 57 r. ustalony został nowy skład Komitetu: Przewodniczący Karol Górski, członkowie: W. Hejnosz, St. Hoszowski, Br. Włodarski. Wydano drukiem w roku sprawozdawczym:

1. Ż y t k o w i c z L e o n i d - *Inwentarze dóbr stołowych biskupstwa włocławskiego z XVII w.* (Fontes 38).
2. G ó r s k i K a r o l i B i s k u p M a r i a n - *Akta Stanów Prus Królewskich*, t. II (Fontes 43).

W opracowaniu Komitetu lub w druku:

1. H e j n o s z W o j c i e c h - *Źródła do dziejów ekonomii malborskiej*, t. I.
2. M i e n i c k i R y s z a r d - *Inwentarze dóbr biskupstwa chełmińskiego* t. III.
3. B z d ę g a A d a m - *Słownik trudniejszych wyrazów niemieckich do tomu I i II Akt Stanów Prus Królewskich.*

Komitet Redakcyjny "Roczników TNT" - przewodniczący W. Łukaszewicz, członkowie: J. Gerlach, W. Hejnosz, J. Lechicka, B. Pawłowski. Wydano drukiem:

1. L e c h i c k a J a d w i g a - *Z zagadnień Oświecenia na Pomorzu* (Rocznik 60 z. 1).
2. B i s k u p M a r i a n - *Rozmieszczenie własności ziemskiej województwa chełmińskiego i malborskiego w II połowie XVI wieku* (Rocznik 60 z. 2).

W opracowaniu Komitetu lub w druku:

1. K o r a n y i o w i e K a r o l i J a d w i g a - *Bibliografia historyczno-prawna na lata 1937-1947*, cz. II.
2. W ł o d a r s k i B r o n i s ł a w - *Rywalizacja o ziemie pruskie w połowie XIII w.*

Komitet Redakcyjny "Zapisek Historycznych" - redaktorzy: St. Hoszowski i E. Cieślak - sekretarz K. Jasiński, członkowie: T. Cieślak, A. Dygdała T. Grudziński, G. Labuda, J. Lechicka, W. Łukaszewicz. Wydano drukiem:

1. Zapiski Historyczne, tom XXII z. 1-3.

W opracowaniu lub w druku są:

1. Zapiski Historyczne, tom XXII z. 4.
2. Zapiski Historyczne, tom XXIII z. 1-3.
3. Zapiski Historyczne, tom XXIII z. 4.

W y d z i a ł II - F i l o l o g i c z n o - F i l o z o f i c z n y liczył z końcem 1957 r. 19 członków miejscowych, w tym 8 czynnych i 7 zamiejscowych - łącznie więc 26 członków. W ciągu roku przybyło 2 członków miejscowych i 1 członek zamiejscowy, 1 członek miejscowy przeszedł do kategorii członków miejscowych czynnych; 1 członek zamiejscowy zmarł. Przewodniczącym do dnia 1 VI 57 r. był Stefan Srebrny, a od tej daty Tadeusz Czeżewski, zastępcą przewodniczącego jest Konrad Górski, sekretarzem do 1 VI 57 r. był Tadeusz Czeżowski, a od tej daty Zbigniew Hornung. W obrębie Wydziału działają cztery komisje naukowe i Komitet Redakcyjny Prac Wydziału Filologiczno-Filozoficznego. Wydział odbył 5 posiedzeń naukowych, na których przedstawiono i przyjęto 15 prac oraz 2 posiedzenia administracyjne zamknięte, na których dokonano wyboru nowych członków Wydziału, wyboru Prezydium Wydziału oraz rozpatrywano i zaakceptowano wnioski badań naukowych. Komisja Filologiczna liczyła 15 członków i 11 współpracowników. Jej

przewodniczącym jest Bronisław Nadolski, sekretarzem Bożena Osmólska-Piskorska. Komisja odbyła 2 posiedzenia (w tym 1 wspólne z Oddziałem Toruńskim Polskiego Towarzystwa Historycznego), na których przedstawiono 3 prace. Komisja Filozoficzna liczyła 12 członków i 6 współpracowników. Przewodniczącym jest Henryk Elzenberg, sekretarzem Stanisław Gerstmann. Komisja miała 3 posiedzenia wspólne z Oddziałem Toruńskim Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, zreferowano na nich 3 prace. Komisja Historii Sztuki liczy 9 członków i 4 współpracowników. Jej przewodniczącym jest Zbigniew Hornung, a sekretarzem Jadwiga Puciata-Pawłowska. Komisja odbyła 4 posiedzenia (w tym 1 wspólne ze Stowarzyszeniem Historyków Sztuki), na których zreferowano 5 prac. Komisja Bibliografii i Bibliotekoznawstwa składa się z 7 członków i 17 współpracowników (1 współpracownik zmarł). Przewodniczącym jest Stefan Burhardt, sekretarzem Leopold Rozental. Komisja odbyła 1 posiedzenie z 1 odczytem naukowym, wygłoszonym przez dra Witolda Lis-Olszewskiego. Komitet Redakcyjny Prac Wydziału Filologiczno-Filozoficznego ma skład następujący: przewodniczący - H. Turska, członkowie - Z. Abramowiczówna, T. Czeżowski, Br. Nadolski, K. Sośnicki i kooptowany 11 III 57 r. Zbigniew Hornung. Wydano drukiem w roku sprawozdawczym:

1. P r e i s n e r W a l e r i a n - *Dante i jego dzieła w Polsce* (Prace Wydz. Fil. - Filozof., tom VI z. 2).
2. Praca zbiorowa - *Eugeniusz Kucharski* (Prace Wydz. Fil.-Filozof. T. VI z. 3).

W opracowaniu Komitetu lub w druku są:

1. C z e ż o w s k i T a d e u s z - *Studia filozoficzne.*
2. A b r a m o w i c z ó w n a Z o f i a - *Komentarz krytyczny i egzegetyczny do Questiones convivales Plutarcha ks. I i II.*
3. D a m b s k a I z y d o r a - *Sceptycyzm filozofii francuskiej IV i XVII w.*
4. W i t k o w s k i L e o n - *Poeci nowołacińscy Torunia.*

Wydział III - Matematyczno-przyrodniczy liczył z końcem 1957 r. 33 członków miejscowych, w tym 16 czynnych oraz 17 zamiejscowych - łącznie więc 50 członków. W ciągu roku przybyło 8 członków miejscowych,

1 członek miejscowy zmarł. Przewodniczącym Wydziału była Janina Hurynowicz, zastępcą przewodniczącego Aleksander Jabłoński, sekretarzem Juliusz Czopek. W obrębie Wydziału działało 5 stałych komisji oraz Komitet Redakcyjny "Studia Societatis Scientiarum Torunensis". Wydział odbył w roku sprawozdawczym 2 posiedzenia naukowe, na których zreferowano 1 przyjęto 20 prac oraz 3 posiedzenia administracyjne, na których omawiano sprawy druku prac, sprawy organizacyjne Wydziału oraz sprawy Komisji Wydziału. Postanowiono zorganizować pracownię analizy pyłkowej. Na jednym z posiedzeń administracyjnych wobec rezygnacji z funkcji przewodniczącego Komisji do Badań Przyrodniczych Pomorza i Pojezierza Mazurskiego - Jana Walasa, dokonano wyboru nowego przewodniczącego w osobie Jana Zabłockiego. Komisja do Badań Przyrodniczych Pomorza i Pojezierza Mazurskiego pod przewodnictwem Jana Walasa do dnia 14 XII 1957 r., a od tej daty Jana Zabłockiego, z sekretarzem Melityną Gromadką, liczyła 11 członków i 3 współpracowników, 1 członek komisji zmarł. Członkowie Komisji kontynuowali swe prace terenowe na obszarze Pomorza i Pojezierza Mazurskiego, przeprowadzając nadal badania morfologii i hydrobiologicznych stosunków Pomorza, badania hydrobiologii na Jeziorach Mazurskich itp. Komisja Astronomiczna pod przewodnictwem Władysława Dziwulskiego, z sekretarzem Stefanią Grudzińską, liczyła 2 członków i 6 współpracowników. Na posiedzeniach Komisji zreferowano prace wykonane w obserwatorium. Ogółem wygłoszono 5 referatów, obejmujących 10 prac. Komisja Muzeum Kopernika pod przewodnictwem Władysława Dziwulskiego, z sekretarzem Andrzejem Lisickim, liczyła 3 członków i 5 współpracowników. Komisja w roku sprawozdawczym posiedzeń nie odbyła. Komisja Geograficzna pod przewodnictwem Rajmunda Galona, z sekretarzem Ludmiłą Roszkówną, liczyła z końcem roku sprawozdawczego 3 członków i 3 współpracowników. Komisja zajmowała się w dalszym ciągu opracowywaniem monografii geograficznej Ziemi Chełmińskiej. Komisja Chemiczna pod przewodnictwem Antoniego Basińskiego, z sekretarzem Janem Krupowiczem, liczyła 8 członków. Działalność Komisji przejawiała się głównie w formie zebrań naukowych, na których wygłaszano referaty z tych dziedzin chemii, nad którymi pracują poszczególne ka-

tedry. Wygłaszano również na tych zebraniach krótkie komunikaty z prac przesyłanych do druku. Odbyło się 7 zebrań naukowych. Przy Wydziale została utworzona Komisja dla spraw pracowni palynologicznej, w skład której weszli: Janina Hurynowicz, Jan Zabłocki, Rajmund Galon, Jerzy Łoś, Jan Walas. Na posiedzeniu Komisji w dniu 18 VI 57 r. zapadła uchwała zorganizowania pracowni palynologicznej oraz powierzenia kierownictwa naukowego pracowni Janowi Walasowi.

Komitet Redakcyjny "Studia Societatis Scientiarum Torunensis" pracował w następującym składzie: przewodniczący - Jan Pruffer, członkowie: Sectio A (Mathematica-Physica) - St. Jaśkowski i J. Rayski; Sectio B (Chemia) - A. Basiński; Sectio C (Geographia - Geologia) - R. Galon; Sectio D (Botanica) - J. Zabłocki; Sectio E (Zoologia) - M. Gromadska; Sectio F (Astronomia) - W. Dziewulski.

Wydano drukiem następujące prace:

1. M i c h n i e w s k a - P r e d y g i e r Z o f i a i P i g o Ń A n d r z e j - *Wczesne stadia rozwojowe u Rana temporaria ...* (Studia, Sectio B vol. III nr 8).
2. K o n e c z n y H e n r y k - *Parametry karbonizacji w procesie sodowym* (Studia, Sectio B vol. I nr 4).
3. N a w o j s k a H a l i n a - *Materiały do zoocedologii Torunia i jego okolic* (Studia, Sectio D vol. II nr 2).
4. Z n a m i e r o w s k a - P r ü f f e r o w a M a r i a - *Rybackie narzędzia kolne w Polsce i krajach sąsiednich* (Studia, Supplementum IV).

Prócz poprzednio wymienionych posiedzeń naukowych Wydziałów i Komisji Towarzystwo zorganizowało następujące posiedzenia i sesje:

19 II 57 r. - Doroczne Posiedzenie Publiczne Towarzystwa z odczytem Konrada Górskiego pt. *Kryteria oceny dzieła literackiego*.

15 XI 57 r. - Odczyt naukowy Marii Strzałkowej z Uniwersytetu Jagiellońskiego pt. *Adam Klemański (1763-1843), nieznanym pisarzem emigracyjnym*.

3 XII 57 r. - Sesja naukowa obchodu 40-lecia Rewolucji Październikowej w ramach Miesiąca Poglęбления Przyjaźni Polsko-Radzieckiej z odczytami:

H a l i n a B a s i ń s k a - *Twórczość naukowa D. I. Mendelejewa.*

L u d m i ł a R o s z k ó w n a - *Góry Chybińskie w świetle najnowszych badań.*

L e s z e k M o s z y ń s k i - *O słowniku języka Puszkina.*

Badania naukowe:

W oparciu o kredyty Towarzystwa Naukowego prowadzone są od szeregu lat przez poszczególne Wydziały badania naukowe. Przeprowadzone na przestrzeń ostatnich 2 lat badania naukowe i udzielone na ten cel subwencje ilustruje następujące zestawienie:

Rok	Wydział	Ilość przeprowadzonych badań	Wypłacone subwencje na badania naukowe
1956	I	6	13 009,-
	II	6	10 807,-
	III	4	1 500,-
R a z e m 16			25 316,-
1957	I	7	14 878,-
	II	6	6 360,-
	III	6	13 054,-
R a z e m 19			34 292,-

Powyższe zestawienie obejmuje kwoty faktycznie wypłacone na badania naukowe w roku 1957. Kwota na badania naukowe rozliczona w roku 1957 łącznie z zaliczkami wypłaconymi w roku 1956 - wynosi 36 892,10 zł.

D z i a ł a l n o ś ć w y d a w n i c z a: W roku sprawozdawczym Towarzystwo wydało 12 pozycji o łącznej objętości 200,75 arkuszy, w tym: Wydział I - 117,75 ark., Wydział II - 24 ark., Wydział III - 57 ark. Ponadto wydany został Katalog Wydawnictw TNT za okres 1945-1957 (2 ark.). Poza tym w roku sprawozdawczym redakcja przygotowała do składu maszynopisy 18 pozycji objętości 184,5 ark. i to Wydział I Roczniki - 2 prace o 32 ark., Fontes - 2 prace o 32 ark., Zapiski Historyczne - 41 ark. Wydział II: 4 prace o 45 ark., Wydział III:

6 pozycji o 29 ark. oraz Sprawozdania TNT za 1956 r. - 5,5 ark. Do tego dochodzą maszynopisy 2 pozycji Wydziału III o 8,5 ark. oraz Sprawozdań za 1955 r. o 7 ark. tj. łącznie 3 pozycje o 15,5 ark., które opracowano i przekazano do PWN w 1956 roku, a nie włączono do planu wydań roku sprawozdawczego. Zatem z produkcji przewidzianej na 1958 rok przekazano jako gotowe do składu do 31 grudnia 1957 r. do Państwowego Wydawnictwa Naukowego 21 pozycji o objętości 200 ark.

Produkcja wydawnicza Towarzystwa pod względem ilości pozycji i arkuszy wydawniczych kształtowała się na przestrzeni ostatnich 6 lat jak następuje:

Tematyka	Produkcja w latach					
	1952		1953		1954	
	poz.	ark.	poz.	ark.	poz.	ark.
Ogólna	2	23,50	2	13,25	-	-
Wydział I	3	41,00	5	76,50	2	42,50
Wydział II	1	6,50	-	-	-	-
Wydział III	5	8,25	8	14,25	2	1,50
Razem	11	79,25	15	104,00	4	44,00
Tematyka	Produkcja w latach					
	1955		1956		1957	
	poz.	ark.	poz.	ark.	poz.	ark.
Ogólna	1	10,75	2	17,25	1	2,00
Wydział I	5	121,00	5	85,00	5	117,75
Wydział II	2	14,00	4	47,50	2	24,00
Wydział III	4	13,75	9	25,25	4	57,00
Razem	12	159,50	20	175,00	12	200,70

Widzimy, że ilość arkuszy wydawniczych wydawnictw Towarzystwa wzrosła z 79,20 arkuszy w roku 1952 do 200,75 arkuszy w roku 1957. Najmniejsza była produkcja w roku 1954, co tłumaczyć należy różnymi trudnościami po przejęciu w tymże roku produkcji wydawniczej przez PWN.

Wymiana wydawnictw z innymi instytucjami naukowymi w kraju i za granicą ma nadal przebieg pomyślny.

W r. 1957 stosunki wymienne Towarzystwo utrzymywało z 33 instytucjami krajowymi oraz z 145 zagranicznymi w 29 państwach. Do instytucji krajowych wysłano 154 wymienne egzemplarze wydawnictw, otrzymano zaś w zamian 227 egzemplarzy. Wymiana zagraniczna w każdym roku wzrasta. W roku sprawozdawczym przybyło 8 nowych partnerów. Za granicę wysłano 724 egzemplarze wydawnictw, otrzymano zaś 1309 egz. Nadto należy podkreślić, że zrealizowano drogą wymiany, a także drogą importu 39 dezyderatów dzieł zagranicznych o szczególnym i bezpośrednim znaczeniu dla badań naukowych toruńskiego ośrodka naukowego.

K s i ę g o z b i ó r T o w a r z y s t w a nadal znajduje się w depozycie i opiece Książnicy Miejskiej im. Mikołaja Kopernika, która na bieżąco prowadzi inwentaryzowanie i katalogowanie nabytków. Księgozbiór zwiększył się drogą wymiany i zakupu o 367 tytułów w 894 tomach. Stan księgozbioru na koniec r. 1957 wynosił 17 482 tytułów w 28 974 tomach. Oprawiono w roku sprawozdawczym 221 tomów.

Zbiory muzealne Towarzystwa znajdują się nadal w depozycie w Muzeum Miejskim i nie zaszły w nich żadne zmiany.

P r a c o w n i a M i k r o f i l m o w a wykonała w roku sprawozdawczym: 65 739 klitek negatywów mikrofilmowych, 9578 klitek pozytywów mikrofilmowych, 4106 powiększeń i fotokopii. Prace kontynuowano w dwóch zasadniczych kierunkach: 1) wydawnictw mikrofilmowych własnych oraz 2) zamówień specjalnych.

Ad 1) Uzupełniono wydawnictwo mikrofilmowe Akt Sejmiku Prus Książęcych z lat 1541-1699, wykonane w latach poprzednich z materiałów archiwów państwowych, dwoma tomami tychże akt z lat 1567 i 1580-82 z zasobu Biblioteki UMK w Toruniu. Oba te tomy zostały zmikrofilmowane (1433 zdjęcia), a pozytywy z nich wykonano w 4 egzemplarzach dla stałych odbiorców naszych wydawnictw mikrofilmowych w ramach sprzedaży i wymiany. Na zamówienie Ossolineum wykonano również pozytyw mikrofilmowy paru tomów Akt Sejmiku z lat 1616-1618 (2056 zdjęć). Do zasobu mikrofilmów Towarzystwa wykonano ogółem 2589 zdjęć, w czym wyżej wymienione tomy Akt Sejmiku oraz negatywy pozytywki wykonanych dla wymiany zagranicznej (Archiwum w Getyndze,

Bibliothèque Nationale). Z wymiany zagranicznej otrzymano 542 klatki. Na rok 1958 planuje się zwiększenie produkcji mikrofilmów wykonywanych dla zasobu własnego. Przewidziane jest mikrofilmowanie stopniowe archiwów kościelnych. Uzyskano już na to zgodę kurii w Pelplinie dla terenu całej diecezji chełmińskiej. Archiwalia te mało dotąd wykorzystane i trudno dostępne są bezcennym materiałem dla badań historii przede wszystkim gospodarczej i społecznej.

Ad 2) Główną pozycją wykonanych zamówień specjalnych była realizacja umowy z Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych w Warszawie, dla której wykonano około 52 000 klatek z materiałów Archiwum Toruńskiego. W liczbie tej wykonano 7 tysięcy klatek z dokumentów. Była to pierwsza próba zastosowania mikrofilmu do tego rodzaju akt na szerszą skalę. Wynik okazał się dobry, mimo że praca była trudna i pochłaniająca znacznie więcej czasu od mikrofilmowania ksiąg oprawnych. Na rok 1958 została zawarta nowa umowa z NDAP w Warszawie na 50 000 akt ciągłych oraz listów i dokumentów. Dla ośrodka toruńskiego wykonano: zamówienia zakładów UMK (6867 zdjęć i 7310 powiększeń), następnie instytutów PAN, Biblioteki Uniwersyteckiej i Książnicy Miejskiej, realizowano również zamówienia instytucji naukowych innych miast polskich oraz naukowców indywidualnych.

Pracownię zwiedziło kilka wycieczek, które zapoznano z zagadnieniem mikrofilmu. Udostępniono również lampę ultrafioletową dla odczytywania wyblakłego pisma.

W porównaniu z rokiem poprzednim produkcja mikrofilmów w roku 1957 wzrosła o przeszło 8 tysięcy klatek negatywów i 4 tysiące pozytywów. Rezultat ten osiągnięto dzięki zwiększonej obsadzie personelu od 1 VI 1956 r. Jednakże wobec zwiększającego się stale zapotrzebowania na reprodukcje mikrofilmowe w zamówieniach specjalnych i wobec planowanego zwiększenia produkcji mikrofilmów dla własnego zasobu, ilość personelu pracowni jest wciąż jeszcze niewystarczająca. Produkcja mikrofilmów w latach 1950-1957 przedstawia się następująco:

Rok	Negatywy	Powiększenia i fotokopie	Razem
1950	4 101 zdjęć	-	4 101
1951	7 375 "	164	7 539
1952	9 840 "	506	10 346
1953	13 098 "	1 036	14 101
1954	15 440 "	559	15 999
1955	26 792 "	1 323	28 115
1956	57 161 "	4 262	62 300
1957	65 739 "	4 106	69 845

Widzimy stały poważny wzrost zakresu pracy Pracowni Mikrofilmowej, gdy bowiem w roku 1950 mikrofilmów i powiększeń wykonano 4101 to w roku 1957 cyfra ta wzrosła już do 69 845, a zapotrzebowanie na produkcję mikrofilmową nadal wzrasta. W Pracowni Mikrofilmowej do 1 II 1955 r. zatrudniona była jedna osoba, od 1 II 55 r. - 2 osoby, od 1 VI 56 r. przybył trzeci pracownik zatrudniony do końca roku 1957 w połowie pełnego wymiaru godzin.

Personel Towarzystwa zatrudniony był w trzech zespołach:

1. W Redakcji Wydawniczej pracowało 3 pracowników, z których 2 opłacało Państwowe Wydawnictwo Naukowe, a redaktora wydawniczego obie strony.

2. Pracownia Mikrofilmowa miała 3 etaty oraz zatrudniała 2 pracowników, tj. konserwatora i sprzątaczkę na ryczałcie.

3. Biuro Towarzystwa miało 3 pełne etaty i 2 ryczałty półetatowe.

Redaktorem Wydawniczym była mgr Krystyna Swinarska, a kierownikiem Pracowni Mikrofilmowej mgr Krystyna Porębska, Dyrektorem Biura był Stanisław Wasilewski. Obowiązki Głównego Księgowego pełnił Józef Lewandowski.

Dziennik podawczy Towarzystwa wykazuje na rok sprawozdawczy 1872 pozycje. Wystawiono 220 rachunków, rozesłano 3001 egzemplarzy wydawnictw.

/-/ Antoni Swinarski
Sekretarz Zarządu TNT

/-/ Konrad Górski
Prezes Zarządu TNT

S P R A W O Z D A N I E
SKARBNIKA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU
za rok 1957

Wydatki Towarzystwa są planowane według obowiązujących przepisów w Preliminarzu Budżetowym, zestawionym ostatecznie po ustaleniu dotacji Akademii, zwykle więc przy końcu pierwszego kwartału. W roku sprawozdawczym nastąpiło to 19 III. Preliminarz ten jest porównywalny ze sprawozdaniami finansowymi, przesłanymi do Akademii i ułożonymi według tych samych zasad. Z tego porównania wynika, że po stronie wydatków budżet został wykonany w 97%, przy czym wykonanie poszczególnych paragrafów wykazuje nieduże odchylenie od tego procentu. Większą różnicę stanowią jedynie sumy preliminowane w § 6 na remont pomieszczeń w wysokości 4 300,-, a wykonane w wysokości 14 375,- i w tym samym paragrafie na podróże służbowe, planowane w wysokości 19 200,-, a wykonane w wysokości 7 320,-. Różnica pierwsza wynika z przeprowadzonego gruntownego remontu lokalu Towarzystwa w gmachu przy Wysokiej, który musiał być przeprowadzony razem z remontem całego gmachu dokonywanym przez Książnicę Miejską, druga z niewykorzystania sum na podróże w ramach badań naukowych.

Istotnie jednak - co nie uwidacznia się w sprawozdaniu - nie został wykonany budżet w pozycji zakupu książek i czasopism (prel. 102 020,- wyk. 101 697,-), gdyż figurują tu niepreliminowane sumy zakupu wydawnictw własnych dla natychmiastowej odsprzedaży Zakładom UMK w łącznej wysokości ok. 9 000,-. W ten sposób pozycja ta została wykonana w 91%, co po korekcie daje wykonanie całego budżetu w 94,5%.

Po stronie dochodów znajdujemy wykonanie w 111%. Jeśli jednak odjąć omówioną sumę ze sprzedaży pozabudżetowej wydawnictw zakładom w wysokości 9 000,- i nadprogramową dotację Akademii w wysokości 20 000,-, która wpłynęła 30 XII, powinna być więc zarachowana na rok następny, otrzymamy wykonanie w wysokości 104%.

Saldo w wysokości 52 tysięcy, którym zamyka się okres sprawozdawczy, składa się z niewykonania wydatków na sumę ok.

19 000,-, omówionej dotacji nadprogramowej PAN - 20 000,-, nadwyżki ze sprzedaży produkcji mikrofilmowni w wysokości 5 000,- i nadwyżki ze sprzedaży wydawnictw własnych 8 000,-zł.

Ważniejszy od sprawozdania finansowego wydaje się Bilans Towarzystwa i Rachunek Strat i Zysków, które dają obraz zarówno stanu majątkowego Towarzystwa, jak też i ostateczny wynik finansowy okresu sprawozdawczego. Nadwyżka zysków nad stratami wynosi 73 tys. zł. Wynika ona z przewagi wzrostu aktywów Towarzystwa nad wzrostem pasywów. Porównanie bilansu otwarcia z bilansem zamknięcia daje następujący obraz jej rozmieszczenia:

Wzrost aktywów	(zł w tys.)
Nieruchomości	1,5
Ruchomości	27,5
Biblioteka i archiwum mikrofilmów . . .	23,-
Magazyn materiałów mikrofilmowych	12,-
Magazyn wydawnictw własnych	39,-
	<hr/>
	103,-
Zmalenie aktywów (wzrost pasywów)	
Środki obrotowe	9,-
Salda dłużników i wierzycieli	21,-
	<hr/>
	30,-
Nadwyżka zysków	73,-
	<hr/>
	103,-

Należy zauważyć, że zmalenie salda dłużników i wierzycieli nastąpiło w dużej mierze przez rozliczenie zaliczek na badania naukowe, wynoszących w bilansie otwarcia 12 000,-, a w bilansie zamknięcia 4 500,-. Sposób powstania nadwyżki uwidoczony jest w Rachunku Strat i Zysków. Oczywiście możliwość jej powstania była stworzona przez dotacje PAN w wysokości 245 000,-. Należy tu zauważyć, że nadwyżka stanowi 30% tej dotacji, a 22% sumy zysków, co wskazuje na zapobiegliwy sposób gospodarki Towarzystwa.

Koszty utrzymania biura Towarzystwa wynoszą 105 000,- zł. to jest 32% sumy zysków. Jeśli się weźmie pod uwagę specyfikę trybu pracy Towarzystwa, a również to, że sumę tę obciążają zarówno koszty wymiany wydawnictw, dodatkowe koszty związane z akcją wydawniczą Towarzystwa, jak też i - w tym roku - remont lokalu, suma ta nie wydaje się zbyt wielka.

Porównanie sum dotyczących mikrofilmowni wskazuje, że strata jaką Towarzystwo poniosło na skutek prowadzenia tej komórki wynosi około 5 000 zł. Należy zauważyć, że w stosunku do roli, jaką spełnia mikrofilmownia i jej użyteczności nie tylko dla Towarzystwa, jest to strata niewielka. Powstaje ona wskutek używania niewłaściwego sprzętu, czemu jednak na razie nie można zaradzić, wobec trudności dewizowych, a również z powodu złych warunków lokalowych. Wystarczy powiedzieć, że w okresie sprawozdawczym mikrofilmownia była odcięta przez szereg dni od wody skutkiem uszkodzenia rurociągów przy remoncie rurasza, co oczywiście spowodowało przestoje i co za tym idzie, stratę finansową trudną do obliczenia.

Zarząd Towarzystwa na posiedzeniu w dniu 17 II 1958 postanowił z nadwyżki w wysokości 73 439,- utworzyć fundusz rezerwowy na wydatki roku następnego w wysokości salda środków obrotowych 51 970,43 zł, zaś resztą w wysokości 21 468,87 zł powiększyć Fundusz Własny Towarzystwa Naukowego w Toruniu, który w ten sposób wzrośnie do 922 319,41 zł .

/-/ Jerzy Łob
Skarbnik TNT

/-/ Konrad Górski
Prezes TNT

BILANS

Towarzystwa Naukowego w Toru-

A K T Y W A

1. Nieruchomości - budynek przy ul. Wysokiej 16	58 296,-	58 296,-
2. Ruchomości:		
a. środki majątku trwałego:		
urządzenia Pracowni Mikrofilmowej	36 423,31	
" " Polowej	41 490,91	
" " Polynologicznej	6 339,-	
" Biura TNT	29 229,75	
b. przedmioty nietrwałe Biura TNT	495,90	
" " Pracowni Mikrofilmowej	1 235,88	115 214,75
3. Biblioteka		
a. książki biblioteczne w depozycie Książnicy Miejskiej	254 448,10	
b. książki biblioteczne podręczne	686,60	
c. mikrofilmy	48 830,50	
d. książki w użytkow. Red. Wydawn.	1 971,93	305 937,13
4. Środki pieniężne		
a. kasa	155,87	
b. NBP Oddział Toruń	51 814,26	51 970,13
5. Należności		
a. odbiorcy za mikrofilmy	1 476,10	
b. pracownicy za sumy do rozliczenia	59,25	
c. inne należności z tyt. zaliczek na bad. nauk.	4 571,94	
d. PWN/Łódź za wykonywane wydatki w IV kw/57	1 422,52	7 529,81
6. Wydawnictwa		
a. w magazynie	415 560,76	
b. w komisje w Antykwariacie DK Bydgoszcz	2 082,33	
c. " " w PTTK w Toruniu	223,80	417 866,89
7. Materiały pomocnicze (Pracowni Mikrofilm.)	19 948,17	19 948,17
8. Wyroby gotowe (wyprod. mikrofilmy na składzie)	1 544,61	1 544,61
9. Nakłady przyszłych okresów (zakupione materiały dla Pracowni Polynologicznej)	262,65	262,65
		<u>978 570,14</u>

Sporządził:

/-/ Józef Lewandowski
Główny Księgowy

/-/ Jerzy Łoś
Skarbnik

ZAMKNIĘCIA

niu na dzień 31 XII 1957 r.

P A S Y W A

1. Fundusz własny TNT w dniu 31 XII 1957 r.	<u>900 850,54</u>	900 850,54
2. Zobowiązania		
a. z tytułu dostaw zafakturowanych	838,-	
b. " " niezafakturowanych	3 172,50	
c. " nie pobranych sum wyd. na badania przez prof. Nadolskiego	95,50	
d. z tytułu przedpłat składek członkowskich	136,-	
e. " nie odprowadzonego podatku od wynagrodzeń	<u>38,60</u>	4 280,60
3. Nadwyżka budżetowa	73 439,-	73 439,-
		<u><u>978 570,14</u></u>

/-/ Antoni Swinarski
Sekretarz

/-/ Konrad Górski
Prezes

RACHUNEK

Towarzystwa Naukowego w Toruniu

S T R A T Y

Koszty badań naukowych	36 892,10	
" utrzymania biura TNT	105 572,50	
" własne wydanych egzemplarzy wydawnictw dla celów wymiany	17 521,31	
" własne wydanych egzemplarzy wydawnictw członkom TNT	<u>6 890,88</u>	166 876,79
Koszt własny sprzedanych wydawnictw	<u>20 067,76</u>	20 067,76
" " realizacji mikrofilmów przeznaczonych na sprzedaż	64 840,09	
Koszt własny realizacji mikrofilmów przeznaczonych dla celów wymiany	1 344,37	
Koszt własny realizacji mikrofilmów przeznaczonych dla celów naukowych	<u>2 095,67</u>	68 280,13
Popularyzacja wiedzy		290,20
Wydawnictwa i mikrofilmy zakupione dla celów wymiany i wysłane		1 431,10
Nadwyżka		<u>73 439,-</u>
		<u>330 384,98</u>

Sporządził:

/-/ Józef Lewandowski
Główny Księgowy

/-/ Jerzy Łoś
Skarbnik

WYNIKÓW

na dzień 31 XII 1957 r.

		Z Y S K I
Dotacje otrzymane z PAN		245 000,-
Składki członkowskie		
a. za lata ubiegłe	1 962,-	
b. za rok 1957	<u>2 232,-</u>	4 194,-
Realizacja ze sprzedaży wydawnictw własnych	<u>18 318,48</u>	18 318,48
Realizacja mikrofilmów ze sprzedaży	59 416,60	
" " dla celów wymiany	1 293,50	
Realizacja mikrofilmów dla celów naukowych	<u>2 162,40</u>	62 872,50
<hr/>		
		<u><u>330 384,98</u></u>

/-/ Antoni Swinarski
Sekretarz

/-/ Konrad Górski
Prezes

PROTOKÓŁ KOMISJI REWIZYJNEJ

Komisja Rewizyjna w składzie prof. dr Wojciecha Hejnosza, prof. dr Wilhelminy Iwanowskiej i prof. dr Eugeniusza Słuszkiewicza odbyła posiedzenie w obecności sekretarza Towarzystwa prof. dr A. Swinarskiego, skarbnika Towarzystwa prof. dr Jerzego Łosia, dyrektora administracyjnego Towarzystwa mgr A. Kirsteina i głównego księgowego Józefa Lewandowskiego.

Na wstępie Komisja stwierdziła, że zalecenia zeszłoroczne co do: 1) skorygowania różnic pomiędzy zapisami księgowymi a spisem z natury wydawnictw Towarzystwa oraz co do 2) zaprowadzenia księgi inwentarzowej książek depozytu bibliotecznego w Książnicy Miejskiej - nie zostały wykonane ze względu na trudności, głównie natury technicznej tj. remont budynku.

Dalej Komisja zapoznała się z bilansem majątkowym TNT na dzień 31 XII 1957, który zamyka się sumą końcową po obu stronach w kwocie 978 570,14 zł, a także z rachunkiem wyników, zamykającym się kwotą 330 384,98 zł po obu stronach.

Komisja wrywkowo sprawdziła zgodność zapisów księgowych z dowodami rachunkowymi i znalazła zapisy w porządku.

Komisja Rewizyjna w tym stanie rzeczy stawia wniosek o udzielenie Zarządowi Towarzystwa absolutorium z działalności w roku sprawozdawczym 1957.

Toruń, dnia 17 lutego 1958

/-/ W. Hejnosz

/-/ W. Iwanowska

/-/ E. Słuszkiewicz

ZMIANY W SKŁADZIE TOWARZYSTWA I JEGO WŁADZ

K o m i s j a R e w i z y j n a:

Członkowie: Hejnosz Wojciech,
Iwanowska Wilhelmina.

Zastępcy członków: Słuszkiewicz Eugeniusz,
Żytkowicz Leonid.

N o w i c z ł o n k o w i e z w y c z a j n i :

C h e ł m i c k a M a r i a, referent wymiany TNT, Toruń,
ul. Klonowicza 24 m. 2

J a w o r c z a k o w a I r e n a, mgr fil., wicedyrektor
Książnicy Miejskiej im. M. Kopernika w Toruniu, To-
ruń, ul. Słowackiego 62

K i r s t e i n A l o j z y, mgr nauk ekon. polit., dyr.
adm. TNT, Toruń, ul. Konopnickiej 11

Ł o ś M a r i a, mgr fil., kierownik Pracowni Polynolo-
gicznej TNT, Toruń, ul. Mickiewicza 61

T u j a k o w s k i A l o j z y, mgr fil., dyr Książni-
cy Miejskiej im. M. Kopernika w Toruniu, Toruń, ul. Mo-
nuszki 28 m. 2

W o j c i e c h o w s k i M a r i a n, dr fil., adiunkt
przy Katedrze Historii Nowożytnej i Najnowszej UMK Toruń,
ul. Kraszewskiego 19

N o w i c z ł o n k o w i e W y d z i a ł ó w :

Miejscowi:

S z c z u r k i e w i c z T a d e u s z, dr fil., prof.
nadzw. filozofii UMK, Poznań, ul. Libelta 24

Członkowie zmarli:

Ks. Tadeusz G l e m m a	7 V 1958
Leon K o n k o l e w s k i	2 IX 1958
Kazimierz N i t s c h	26 IX 1958
Stanisław R o m a n	29 IX 1958

II

WSPOMNIENIA POŚMIERTNE

K A Z I M I E R Z N I T S C H

(1874-1958)

Dnia 26 września 1958 r. zmarł w Krakowie wieloletni członek honorowy Towarzystwa Naukowego w Toruniu Prof. dr K a z i m i e r z N i t s c h, jeden z największych polskich lingwistów.

Urodzony 1 lutego 1874 r. po odbyciu studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim uzyskał w 1898 r. stopień doktora filozofii na podstawie rozprawy historycznojęzykowej *O pisowni i języku Kazań Paterka, zabytku języka polskiego z początku w. XVI*; habilitował się w 1905 r. na podstawie pracy *Stosunki pokrewieństwa języków lechickich*; przez blisko pół wieku wykładał na uniwersytecie w Krakowie, przez kilka lat we Lwowie, językoznanstwo polskie i słowiańskie. Był członkiem wielu towarzystw naukowych, piastował liczne godności. Pomędzy innymi był ostatnim prezesem Polskiej Akademii Umiejętności, a po utworzeniu Polskiej Akademii Nauk został jej wiceprezesem.

Sześćdziesiąt lat trwająca działalność naukowa Zmarłego przyniosła 726 pozycji bibliograficznych, świadczących o niezmiernie szerokiej skali Jego zainteresowań¹.

¹ Obszerną i wnikliwą charakterystykę i ocenę zasług naukowych N i t s c h a ogłosiło czasopismo "Język Polski": w 1934 r. artykuł W. T a s z y o k i e g o *Kazimierz Nitsch. W sześćdziesiątą rocznicę urodzin* (t. 19, s. 166-172) oraz w 1954 r. z okazji obchodu 80-lecia urodzin artykuły Z. K l e-

N i t s c h jest słusznie uważany za twórcę dialektologii polskiej. Jemu zawdzięczamy pierwszy syntetyczny opis wszystkich dialektów polskich, zawarty w trzech kolejno ukazujących się pracach: w stosunkowo krótkiej, ale rewelacyjnej rozprawie *Próba ugrupowania gwar polskich* ogłoszonej w 1910 r., w obszerniejszej, ściśle naukowej, choć napisanej niezwykle żywo i interesująco, książce *Mowa ludu polskiego* wydanej w 1911 r., oraz w najobszerniejszej, bardzo zwięzłej, treściwej, przynoszącej olbrzymi materiał faktyczny rozprawie *Dialekty języka polskiego* wydrukowanej w 1915 r. w *Encyklopedii polskiej* Akademii Umiejętności t. III (drugie wydanie w 1923 r.). Ukazanie się ostatniego syntetycznego obrazu całości językowego obszaru polskiego poprzedziły prowadzone od 1901 r. prace terenowe Zmarłego, których wynikiem było ogłoszenie szeregu obszernych monograficznych opracowań dotyczących czy to dialektów różnych regionów Polski (Kaszub, Prus Zachodnich i Prus Wschodnich, Śląska, Małopolski), czy też poszczególnych zagadnień dialektologicznych (np. *Monografie polskich cech gwarowych* wydane w 1916 r. a zawierające trzy rozprawy: 1. Fonetyka międzywyrazowa, 2. Małopolskie *ch*, 3. Prasłowiańskie *ǰ*). Z tego też głównie okresu pochodzą liczne badania terenowe nad wytyczeniem granic językowego obszaru polskiego, zasięgów poszczególnych dialektów lub cech gwarowych.

W pracach dialektologicznych N i t s c h nie poprzestawał na metodzie ściśle opisowej, ale dążył również do historycznych wyjaśnień, zwłaszcza do powiązania obrazu zróżnicowania dialektycznego obszaru polskiego z zagadnieniami demograficznymi, przede wszystkim z historią polskiego osadnictwa. Wiele Jego wniosków na trwałe weszło do nauki. Dla Pomorza ważne na przykład jest twierdzenie o chełmińskim osadnic-

mensiewicza, W. Kuraszkiewicza, T. Lehra-Spławieńskiego, E. Ostrowskiej, M. Rudnickiego, F. Sławskiego, I. Steina i Z. Stieberta (t. 34, s. 1-64). Bibliografię prac naukowych do 1953 r. zawiera t. I czterotomowego wydania wyboru Jego pism, bibliografia za lata 1954-1957 oraz uzupełnienia znajdują się w t. IV; K. N i t s c h, *Wybór pism polonistycznych* Wrocław 1954, t. I, s. VI-XXXIX; Wrocław 1958, t. IV, s. 489-490.

twie w Ostródzkiem i na Warmii, oparte na cechach fonetycznych tych dialektów.

Tej umiłowanej dyscyplinie N i t s c h pozostał wierny do końca życia, gromadząc materiały, przygotowując nowe wydania pism dawnych, zawsze okazując żywe zainteresowania dla wszelkich prac dialektologicznych badaczy młodszych. Jemu bezsprzecznie zawdzięczamy, że polski obszar dialektyczny został z całej słowiańszczyzny najlepiej opracowany. Wielką zasługą naukową N i t s c h a są opisy dialektów dziś już całkowicie wymarłych, jak np. dialektu chwalimskiego, o którym osobną rozprawkę, na podstawie materiałów zebranych dawniej, ogłosił w 1951 r., a więc gdy już w Chwalimiu nie było ani jednego z dawnych mieszkańców.

Z nazwiskiem N i t s c h a związane są również polskie prace nad słownictwem gwarowym oraz geografją wyrazową. Słownictwu gwarowemu poświęcił już osobny rozdział w książce *Mowa ludu polskiego*; materiały gromadził przez całe życie. Geografją wyrazową zaczyna się interesować od 1915 r., publikując w 1918 r. pierwszą tego typu w Polsce rozprawę pt. *Z geografii wyrazów polskich*, w której omawia występowanie w terenie wyrazów z kilku wybranych grup znaczeniowych, mianowicie nazwy: 3 zwierząt (wilga, nietoperz, kogut), 5 części domu (przycieś, płatew, krokwie, banty, kalenica), 2 części stodoły (boisko czyli klepisko, sąsiek czyli zapole) i 2 części wozu (sierdzień czyli sworzeń, obartel czyli ryczan). W pracy tej dąży nie tylko do ukazania dokładnego obrazu rozmieszczenia geograficznego wyrazów, ale również do jego wyjaśnienia. Stała się ona wzorem dla wszystkich tego typu późniejszych prac polskich. Geografii wyrazowej będzie N i t s c h również wierny do końca życia, publikując prace własne (np. *Jodła, świerk, smrek* 1931), prace wspólne ze swymi uczniami np. wspólnie z E. M r o z ó w n ą *Mazowieckie nazwy przyrodnicze*. 1. Gryka, 2. Chaber, 3. Sokora, 4. Jegla, 1930-1931; wspólnie z M. M a ł e c k i m *Atlas językowy polskiego Podkarpacia* 1934, zawierający 500 map - pierwsza tego typu publikacja w krajach słowiańskich - lub inspirując i kierując pracami uczniów (np. atlas łódzki). Ukoronowaniem bardzo licznych prac z tej dziedziny miał być *Mały atlas gwar polskich* oraz *Słow-*

nik gwar polskich, opracowywane już po ostatniej wojnie w Krakowie w Zakładzie Językoznawstwa PAN pod bezpośrednią redakcją N i t s c h a. Dokończenie tych monumentalnych prac nie stało się udziałem Zmarłego: za Jego życia prasę drukarską opuściła tylko część wstępna oraz cz. I *Małego atlasu* obejmująca 50 map z zaplanowanych około 600. Olbrzymi materiał słownikowy, w którego zbieranie N i t s c h włożył dużo własnego wysiłku, czeka na dalsze opracowanie.

N i t s c h żywo interesował się zagadnieniami współczesnego języka ogólnopolskiego oraz języka literackiego, ogłaszając prace z zakresu fonetyki, fleksji, składni oraz wersyfikacji. Doceniał też potrzebę ujednoczenia ortografii polskiej, czemu dał wyraz biorąc czynny udział w pracach komitetów ortograficznych w r. 1918 oraz w r. 1936; był redaktorem wydania *Prawideł pisowni polskiej* z 1931 r.; z bardzo ożywionymi w swoim czasie dyskusjami na tematy ortograficzne łączy się kilka Jego artykułów. Wielokrotnie też zabierał głos w sprawach nauczania języka polskiego w szkole i uniwersytecie, napisał wielką ilość uwag na tematy poprawnościowe. Chyba żadne zagadnienie związane w ostatnim przeszło półwieczu z kulturą języka polskiego nie było mu obce.

Prace opisowe nad współczesną polszczyzną oraz jej dialektami nie odciągnęły N i t s c h a od problematyki historyczno-językowej. Zagadnienia gramatyki historycznej poruszał wielokrotnie opierając się bądź to na dzisiejszym materiale gwarowym i metodą retrospekcji rekonstruując stan dawny dialektów (np. w klasycznej pod względem metody i osiągnięć pracy *Z historii narzecza małopolskiego* ogłoszonej w 1928 r.), bądź na materiale języka literackiego wieków ubiegłych. Jego monografia *Z historii polskich rymów* wydana w 1912 r. oparta na materiale zebranych z rymów trzydziestu kilku poetów polskich od Kochanowskiego do Staffa, reprezentujących wszystkie najważniejsze regiony dawnej Polski, jest pierwszym w nauce polskiej opracowaniem dawnego zróżnicowania regionalnego obszaru polskiego. Inna publikacja oparta na materiale staropolskim *Studia z historii polskiego słownictwa* ogłoszona w 1948 r., zawiera 27 niezmiernie interesujących, wzorowo pod względem metodycznym opracowanych, z wnikliwymi

uogólnieniami i wnioskami, artykułów słownikowych, w których Autor wykorzystując swoją wszechstronną znajomość zasobów leksykalnych polszczyzny wyjaśnia sporą ilość faktów staropolskich.

Na podkreślenie zasługuje również fakt, że w trwającej od lat 50 pasjonującej świat naukowy dyskusji o pochodzeniu polskiego języka literackiego N i t s c h pierwszy zagadnienie to oparł na mocnej podstawie argumentów językowych, wysuwając w 1913 r. w artykule *O wzajemnym stosunku gwar ludowych i języka literackiego* tezę o wielkopolskim pochodzeniu języka literackiego, popartą zwróceniem uwagi na kilka cech wiążących język ogólnopolski z dialektami wielkopolskimi, jak brak mazurzenia, zachowanie końcowego - ch, wymowa samogłosek nosowych.

Osobny dział w spuściźnie naukowej N i t s c h a stanowią artykuły onomastyczne, poświęcone nazwom miejscowym lub osobowym, jak np. Wawel; Włocławek, Inowrocław, Wodzisław, Mazury; Nysa. Do najciekawszych należy rozprawka o nazwach Gostycyn i Cekoyn w Borach Tucholskich, zakończona wnioskiem, że kaszubski obszar językowy sięgał niegdyś zapewne przynajmniej po Gostycyn.

Uwagę N i t s c h a przyciągał też język poszczególnych autorów, stąd powstały artykuły i rozprawy o języku Kochanowskiego, Krasickiego, Norwida, Mickiewicza, Sienkiewicza, Reymonta, Żeromskiego oraz liczne *Uwagi językowe o ksiągkach* pomiędzy innymi M. Jasnorzewskiej, M. Kuncewiczowej, A. Rudnickiego, M. Wańkowicza i wielu innych. Nieobce mu też były prace edytorskie: pozostały po Nim, mające służyć celom dydaktycznym, świetne, opatrzone komentarzami wydania utworów staropolskich, np. *Szachy Kochanowskiego*, *Urywki języka Krasickiego*.

W zakresie slawistyki badania N i t s c h a dotyczyły głównie języków zachodniosłowiańskich, z najważniejszych należy wymienić rozprawę habilitacyjną *Stosunki pokrewieństwa języków lechickich*, która w swoim czasie odegrała ważną rolę w dyskusji nad bliższymi pokrewieństwami języków zachodniosłowiańskich, oraz pracę ogłoszoną w języku francuskim *Quelques remarques sur la langue polabe*, w której N i t s c h

w sposób zdecydowany posuwa naprzód stan badań nad językiem połabskim.

Prace naukowe w zakresie dialektologii opisowej i historycznej, geografii językowej, leksykologii, onomastyki, gramatyki opisowej współczesnej polszczyzny i gramatyki historycznej, historii języka polskiego i slawistyki nie wyczerpują całkowicie Jego działalności.

Ogromne zasługi położył również N i t s c h a jako organizator nauki, przede wszystkim jako współzałożyciel i współredaktor utrzymywanych na najwyższym poziomie naukowym czasopism *Rocznik Slawistyczny* (wychodzi od 1908 r.) i *Lud Słowiński* (wychodził w latach 1929-1938) oraz jako współzałożyciel i wieloletni redaktor miesięcznika *Język Polski* przeznaczonego dla szerokich kręgów miłośników języka polskiego, przede wszystkim dla naukowców polonistów, ale mającego charakter ściśle naukowy.

Na osobne uwytknienie zasługuje działalność naukowo-popularyzatorska oraz dydaktyczna N i t s c h a. Wykłady popularne miewał najprzód w ramach Towarzystwa Szkół Ludowych, potem terenem jego działalności stało się Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, którego był w 1920 r. jednym z założycieli. Jego talent dydaktyczny pociągnął bardzo liczne grono uczniów w szeregi językoznawców. Od lat kilkadziesiąt niemal we wszystkich uniwersytetach polskich, a nawet i w niektórych zagranicznych (w Czechach, Słowacji, Bułgarii, na Węgrzech) wykładają i kierują pracami językoznawczymi Jego uczniowie. Toteż słusznie nazwano Go "łowcą naukowych talentów".

Do końca życia oddziaływał na młodszych naukowców ogromną sumiennością i rzetelnością, pracowitością, żywością i wnikliwością umysłu, ale przede wszystkim niezwykłą żarliwością dla spraw nauki i wielką prawością charakteru.

Z Towarzystwem Naukowym w Toruniu od przeszło pół wieku łączyły Go ścisłe więzy.

Kiedy w 1901 r. rozpoczął badania terenowe, udał się przede wszystkim na obszary, gdzie polszczyzna była najbardziej zagrożona: w r. 1901 podjął badania w kaszubskim Luzinie, w r. 1904 w tzw. wówczas urzędowo Prusiech Zachodnich na lewym brzegu Wisły, a w r. 1905 - na prawym brzegu; w r. 1906

udał się do Prus Wschodnich, by tam zbierać materiał do opisu dialektów Ostródzkiego, Warmii i Mazur. Pełne wyniki badań ogłosił w czasopiśmie językoznawczym w 1907 r. (w Materiałach i Pracach Komisji Językowej PAU), ale dla społeczeństwa polskiego na Pomorzu przeznaczone były rozprawy popularno-naukowe drukowane w Rocznikach Towarzystwa Naukowego w Toruniu: w r. 1906 *Charakterystyka porównawcza dialektów zachodnio-pruskich*, a w r. 1907 *Charakterystyka dialektów polskich w Prusiech Wschodnich*. W Rocznikach TNT umieścił N i t s c h też inne artykuły pomorzoznawcze, np. *W sprawie nazwy wsi Swornegacie*, wspomniany już *Gostycyn i Cekcyn*; w Zapiskach TNT ogłosił w 1911 r. *Próbcę kwestionariusza gwarowego*, w latach następnych odpowiedzi na kwestionariusz.

Od 1906 r. był członkiem Towarzystwa Naukowego w Toruniu. W uznaniu Jego zasług Towarzystwo nadało Mu w 1925 r. godność członka honorowego. Godność tę N i t s c h do końca życia sobie cenił, a dla spraw Towarzystwa okazywał zainteresowanie: rozpytywał o działalność Towarzystwa, prosił o przysyłanie wydawnictw, otaczał życzliwym zainteresowaniem terenowe badania dialektologiczne, prowadzone od 1950 r. w ramach Towarzystwa. Z okazji uroczystości obchodu 80-lecia Swoich urodzin wyraził zgodę na przyjazd do Torunia; na zaproszenie Towarzystwa przybył dnia 11 września 1956 r. i wygłosił odczyt pt. *Dialekty małopolskie i dialekty pomorskie*. To był Jego ostatni bezpośredni kontakt z regionem, od którego rozpoczął najważniejszy, najbardziej owocny kierunek Swjej działalności naukowej.

Halina Turska

III

SPRAWOZDANIA Z POSIEDZEŃ

W Y D Z I A Ł I

NAUK HISTORYCZNYCH, PRAWNICZYCH I SPOŁECZNYCH

Posiedzenie naukowe dnia 7 I 1958 r.

A l e k s a n d e r G i e y s z t o r wygłasza odczyt: *Odrodzenie życia miejskiego między Loarą i Renem we wczesnym średniowieczu. (La renaissance de la vie urbaine entre la Loire et le Rhin au début du moyen âge).*

Nasza dotychczasowa informacja o stanie badań nad miastami Europy zachodniej jest dosyć uboga; główne w tym zakresie pośrednictwo, nauka niemiecka, w okresie międzywojennym z pewnym opóźnieniem przystępowała do rewizji poglądów sformułowanych na przełomie XIX i XX wieku. Dziś najstarsza historia miast należy do najżywiej uprawianych dziedzin historii społeczno-gospodarczej; mnożą się publikacje analityczne, próby syntezy, osobne konferencje specjalistów gromadzą co roku gąszcz obserwacji, w którym nie łatwo zorientować się nawet co do kierunku rozwoju tych badań. Odchodzą one od ujęć formalnoprawnych, charakteryzujących przeważnie część dawniejszej historiografii i zmierzają do charakterystyki funkcji gospodarczych i składu socjalnego miasta; schematyzmi dążenie do uogólnień, obowiązujących wszystkie obszary Europy, ustępują przed badaniami i konkluzjami, obejmującymi raczej regiony. Zanikają bariery, odgradzające prawników, historyków społeczno-gospodarczych, urbanistów, geografów i archeologów.

Panuje jednak rozbieżność poglądów na najistotniejsze kwestie genezy i czynników twórczych rozwoju ośrodków miejskich wczesnego średniowiecza.

W tym stanie rzeczy historyk polski, który chce zdobyć własną orientację w stanie badań i w zagadnieniach spornych, musi wybrać teren i czasokres dostatecznie zawężony, aby móc rozeznąć się w sprawie od podstaw źródłowych i podjąć się gruntowniejszej lektury opracowań, zdobywając w ten sposób pogląd na problematykę szerszą geograficznie i czasowo. Obszar między Loarą i Renem z wielu przyczyn jest pod tym względem godzien uwagi.

Przekonania historyków XIX i XX wieku skłaniały ich do wyszukiwania kontynuacji choćby przestrzennej, jeśli nie ustrojowej między *civitates* i *castra* schyłkowego Cesarstwa, a od radzającymi się do nowego życia gospodarczego miastami francuskimi, niderlandzkimi i zachodnio-niemieckimi. Co więcej, szukano w murach i w instytucjach, które przetrwały wędrowki barbarzyńców, momentów sprawczych tego odrodzenia.

Nie ulega dziś wątpliwości, że ośrodki te w ciągu V wieku zaprzestały funkcji gospodarczych miasta antycznego, podobnie jak zmieniło się całkowicie ich oblicze społeczne i administracyjne. Ekonomia badanego przez nas obszaru między V a IX wiekiem, aczkolwiek zawiera niemało kwestii spornych i ciemnych, znana jest na tyle, żeby widzieć jej cechy, wyłączające działanie ośrodków rzemiosła i wymiany typu miejskiego. Zanik podziału pracy w przestrzeni i układzie pionowym w ogniwach procesu produkcyjnego, a skromny zasięg podziału w układzie poziomym w specjalizacji wedle gałęzi - wywołał organizację dworską rzemiosła i służb, której dalekie i spóźnione w stosunku do jej kolebki echo, dotarło do państwa piastowskiego w postaci tzw. wsi służebnych. Inną cechą gospodarstwa wczesnośredniowiecznego była słaba wydajność produkcji, za którą kryje się głęboka słabość demograficzna społeczeństw europejskich tego czasu. Słabe możliwości inwestycyjne, zniszczenia wojenne, nieproduktywność ekonomiczna okazalszych inwestycji przeprowadzanych przez możnych (kościół i złoćnictwo są tego przykładem) zarysowują depresję gospodarczą.

W ciągu IX wieku rozpoczynają się natomiast w różnych miastach zjawiska nowe, choć nadal mało uchwytnego w skali ogólnej. Letarg ekonomiczny okresu karolińskiego już od początków IX wieku ustępuje gdzieśkolwiek względnemu i lokalnemu ożywieniu w rozmiarach skromnych, ale wyraźnych. Nowe ośrodki życia miejskiego prawie zawsze odznaczały się tym, że były rezydencjami wielkiej własności ziemskiej, siedzibą zarządu dóbr, a jednocześnie miejscem konsumpcji przedstawicieli klasy dominującej. Tyczy się to zarówno *civitates* biskupich i stolic hrabiów północno-francuskich, jak *castra* flandryjskich i brabanckich, lub opactw rozsianych na całym obszarze. Zapewne, że miejsca te miały istotne atrakcje inne, jak szczególne warunki bezpieczeństwa pod murami fortyfikacji i okiem straży grodowej. Mniej istotne są przypuszczenia co do roli kultu religijnego, który przecież bezustannie trwał w niektórych z tych miejscowości od epoki rzymskiej począwszy. Znaczenie ekonomiczne tych załączków w dobie skupiania się pierwszych aglomeracji rzemiosła i handlu zamykało się w dwu sprawach. Po pierwsze, w kwestii możliwości podziału pracy, po wtóre w zabezpieczeniu wymiany lokalnej, zanim niektórym z tych miast przypały zadania szersze.

Źródła pisane i kartograficzne ujawniają przebieg narastania owych zgrupowań rzemieślniczo-handlowych. Obszar między Loarą i Renem w związku z różnym nasyceniem *civitates* biskupimi dzieli się tu na dwa rejony. Tam gdzie *civitas* wystarczała swoimi rozmiarami, mieściła obok katedry, kurii, domów kanonickich także nowych mieszkańców. Tam gdzie *civitates* nie przechowały się, lub w ogóle nie istniały, skupiano się opodal grodów i opactw, choć nie koniecznie bezpośrednio pod ich murami czy umocnieniami, a mianowicie w osiedlach zwanych *portus*, *vicus*, *burgus*, *suburbium*, niekiedy współistniejących w pobliżu. Statut prawny tych aglomeracji bywał niejednorodny, materialnie stawały się one całością wcześniej, niż ustrojowo.

Skąd brała się ludność miejska, napływająca coraz silniej od X wieku do tych osiedli? Odpowiedź dałaby tu analiza przemian systemu gospodarki dworskiej, rozluźnienie poddaństwa i penetracja na wieś elementów towarowo-pieniężnych.

Bez tego drugiego skrzydła obrazu, najwcześniejsze miasto IX-XI wieku nie jest zrozumiałe.

Rozumienie początków miast europejskich ułatwia rozróżnienie dwu struktur ekonomicznych i społecznych, występujących przeważnie jednocześnie, nie tylko na badanym obszarze. Jedną z nich stanowi zespół powiązań podstawowych dla genezy i rozwoju miasta, ale - lokalnych. W zakresie produkcji i wymiany są to więzy wsi, obsługiwanych przez rzemiosło miejskie, oraz miasta żywnego przez wsie okoliczne. W zakresie społecznym są to więzy prawne i osobowe między panami gruntowymi i ich rzemieślnikami i poddanyimi chłopami, którzy napływają do miast i w nich pozostają, niekiedy nawet długo bez widoków emancypacji prawnospołecznej. Druga struktura to przede wszystkim handel dalekosiężny, ale rzecz ważna, różny od handlu luksusowego epoki merowińskiej i wczesnokarolińskiej tym, że wymieniał towary znacznie bardziej masowego użytku; przedmiotem handlu były też wyroby miejscowego rzemiosła miejskiego. Te dwie struktury mogą współżyć obok siebie ale nie przerastać się wzajemnie, przestrzegając jakby własnej sfery wpływów; wielkie miasta nie rezygnują jednak i nigdy nie mogą w średniowieczu całkowicie zrezygnować z rynku lokalnego, mimo różnicy wartości obrotów na nim i na rynku dzielnicowym, krajowym czy międzynarodowym.

Posiedzenie naukowe dnia 17 II 1958 r.

Członek Wydziału Stanisław Hoszowski przedstawia pracę Jerzego Wojtowicza: *Stosunki przemysłowe miasta Torunia w XVIII wieku. (Les relations industrielles de la ville de Toruń au XVIIIe s.)*.

Praca w druku w PRACACH INSTYTUTU HISTORYCZNEGO nr 3.

Posiedzenie naukowe dnia 18 III 1958 r.

Członek Wydziału Marian Gumowski przedstawia pracę własną: *Źródła numizmatyczne do początków Pań-*

stwa Polskiego. (*Les sources numismatiques asant la formation de L'Etat Polonais*).

Praca wydrukowana w Przeglądzie Archeologicznym Poznańskim t. X (1958) pt. *Moneta rzymska w Polsce*.

Posiedzenie naukowe dnia 27 V 1958 r.

Sekretarz Wydziału przedstawia pracę *B e n i a m i n a N a d l a*: *Reges amici Północnego Nadczarnomorza i ich stosunki prawno-polityczne z Rzymem w ostatnim wieku republiki i pierwszych dwóch stuleciach cesarstwa. (Reges amici du Nord de la région située sur le Pont-Euxin, les relations juridiques et politiques au cours du dernier siècle de la République et des deux premiers siècles de l'Empire)*.

Rzymskie prawo międzynarodowe znało różne formy sojuszów i przymierzy z obcymi państwami czy też narodami. Jedną z najbardziej rozpowszechnionych form tego rodzaju stosunków była *amicitia*. Państwa, narody lub władcy, którzy zawierali umowę o "przyjaźni" wstępowali w stosunki dwustronne z Imperium rzymskim, zachowując przy tym swoją niezależność prawną. Praktycznie rzecz biorąc dla niedużych państw u krańców Imperium oznaczało to ustanowienie kontroli albo nawet protektoratu ze strony Rzymu. Władcy takich państw otrzymywali tytuł *amicus populi Romani* (w dobie cesarstwa *amicus Imperatoris populi Romani*) i w dowód uznania ich władzy *honorowe dary* (*munera, teima*): krzesło kurulne, togę senatorską (*toga picta*), diadem i berło z kości słoniowej. Wiadomo, że takie *munera* otrzymali Masynissa, Eumenes II, Ptolemeusz IV i Ptolemeusz król Maurytanii (por. *T a o y t Ann. IV, 26*).

Już w ostatnich latach życia Mitrydatesa IV Rzym zaczyna urzeczywistniać program kontroli politycznej nad Północnym Nadczarnomorzem i państwem Bosporańskim na Krymie. Władcy Bosporu Machares i Farnaces zawarli kolejno umowy o przyjaźni z Rzymem. W dobie cesarstwa w przeobrażeniu prawie trzech stuleci stosunki prawne między państwem Bosporańskim a Rzymem nie wychodziły poza rany *amicitia*. Władcy bosporańscy, począwszy od czasów króla Aspurgosa (10/11 - 37/8) noszą tytuły *philo-*

kaisar i *philorhōmatos* a od czasów Kotysa I (45/6 - 60/61) na monetach miejscowych wyobrażone są tzw. *TEINAI* czyli "dary honorowe". Tytuły *philokaisar* i *philorhōmatos* są dosłownym tłumaczeniem na język grecki łacińskiego tytułu *amicus Imperatoris populi que Romani* (por. R. M ü n s t e r b e r g, *Jahrbuch des Österr. Archäolog. Instituts* XVIII, 1915, s. 317). Prawdopodobnie też napis bosporański, w którym król Rhometaces wysławia cesarza Hadriana jako swego *euergetēn kai idion ktistēn* zawieiał wskazówkę, że król Bosporu został przyjęty w poczet "przyjaciół" Rzymu (por. B. N a d e l, w czasopiśmie *Wiestnik Driewniej Istorii*, 1948 Nr 3, s. 212-214). Otrzymanie "darów honorowych" według zapatrywań Rzymian równało się wręczeniu insygniów konsularnych (*ornamenta consularia*) i dlatego też król dopuszczony do takiego zaszczytu stawał się senatorem. Na przyjęcie obywatelstwa rzymskiego przez królów bosporańskich wskazują ich imiona własne Tyberiusz i Juliusz.

Te właśnie momenty były przyczyną, że w historiografii nowożytnej utarło się określenie królestwa Bosporańskiego jako "*Clientelfürstenthum*" (M o m m s e n), "lennoje carstwo" (R o s t o w c e w) i nawet "*quasi-province*" (O e r t e l). Materiały charakteryzujące stan prawny państwa Bosporańskiego w systemie Imperium rzymskiego świadczą raczej, że było to państwo niezależne, suwerenność którego częściowo była ograniczona przez stosunki "przyjaźni" z Rzymem.

Królestwo Bosporańskie w ciągu prawie 400 lat, podczas których znajdowało się ono w orbicie rzymskiej polityki, zachowało niezależność administracyjną i pozostawało poza granicami Imperium. Władcy bosporańscy traktowani są jako *reges externi* (por. *Bell. Alex.* XXXIV, 2. T a c y t. *Ann.* XII, 20) i zachowują tytuł *basileus basileōn*, wprowadzony przez Mitrydatesa i Farnacesa. Tytuł ten używany równocześnie z tytułami *philokaisar* i *philorhōmatos* podkreśla niezależność władcy bosporańskiego w stosunku do cesarza i jest zarazem świadectwem uznania przez Rzym jego suwerenności. Mamy napisy Asandra (47-17 p.n.e.), Sauromatesa I (93/4-123/4) i Kotysa II (123/4-132/3), w których jest wymieniony tytuł "król królów". W dziedzinie polityki zagranicznej władcy Bosporu prowadzili niezależny kurs w stosunku do Chersonesu i do plemion nadczarno-

morskich. Za rządów Rhoemetalcesa (132/3-153/4) został zawarty sojusz wojskowy z Chersonesem, a Sauromates II w 192 roku otrzymał według umowy południowo-zachodni Krym. W państwie Bosporańskim w zasadzie nie było wojsk rzymskich, jeżeli pominąć okresy krótkotrwałych interwencji na rzecz prorzymskich pretendentów do tronu i próby Nerona w latach 62-68 pozbawienia władzy prawowitego króla czy też w ogóle zlikwidowania władzy królewskiej na Bosporze. Nieduże rzymskie oddziały, które stacjonowały w miastach bosporańskich, miały na celu zabezpieczenie żeglugi na Morzu Czarnym (por. F l a w i u s z. *Antt.* II, 16,4). Posiadamy 3 napisy nagrobkowe z II wieku na cześć żołnierzy rzymskich oddziałów pomocniczych. Wreszcie ważną prerogatywą królów bosporańskich w dobie cesarstwa było prawo bicia złotej monety, chociaż jeszcze w 16 roku naszej ery został wprowadzony monopol cesarza na bicie złotych pieniędzy. Przytoczone fakty świadczą o takich suwerennych prawach władców Bosporu, które różnią się i to zasadniczo od prerogatyw "królów sojusznicznych".

Z drugiej strony szereg momentów podkreśla na wpół zawisły charakter królestwa Bosporańskiego. Rzym wywierał decydujący wpływ na politykę Bosporu przez zabezpieczenie tronu swym zwolennikom (zazwyczaj spośród panującej dynastii) i kontrolę finansów. Udział obowiązkowy w obronie granic Imperium i kult cesarza rzymskiego były następnymi skutkami takiego stanu rzeczy. Kult cesarza w państwie Bosporańskim był w pewnym stopniu też wyrazem procesu romanizacji niektórych kół arystokracji miejscowej. O tej romanizacji świadczą rzymskie imiona prawie 80 Bosporańczyków, a także tytuły *sebastognostos* (= *amicus Augusti*?), *kheiliarkhos* (= *tribunus militum*) i *hippeus Rhomatōn*. Królowie bosporańscy od czasów Kotysa I byli dożywotnimi arcykapłanami kultu Augustów (*arkhierets tōn Sebastōn dia dtou*) w miastach bosporańskich wybudowano świątynie służące temu kultowi itp. Wzmiankę o *Katsareton* w Fagnagorii zawiera ułamkowy napis z II wieku n.e., który prawdopodobnie traktował też o obchodzie dnia urodzin cesarzy. Por. koniekturę 5-go wiersza tego napisu: *anestēsen teimēs kharin syn tōi kat epilitelēisthai tēn genethlion? hēII meran autōn*

(sc. tōn Sebastōn - B. I. N a d e l, w czasopiśmie: *Uczyenije Zapiski Pedagog. Institutu im. Geroena*, t. 93. Leningrad, 1954, s. 107-115). Tak wyglądały w ogólnych zarysach prawno-polityczne stosunki między królestwem Bosporańskim a Rzymem.

Stosunki "przyjaźni" z królestwem Bosporu nie były jedynym przykładem stosunków tego rodzaju między Rzymem a krajami na północ od Morza Czarnego. Rzym w pierwszym stuleciu cesarstwa podejmował próby nawiązania "przyjaźni" z królami Sarmatów, ale były to raczej dorywcze akcje, które nie doprowadziły do wytworzenia się stałych stosunków prawno-politycznych między Rzymem a którym bądź z ludów tuziemnych Północnego Nadczarnomorza. Cesarz August podaje w swym testamencie politycznym o nawiązaniu stosunków "przyjaźni" z królami Scytów i Sarmatów lokalizowanych przez niego po obu brzegach rzeki Tanais, której delta, jak wiadomo, leżała na terytorium państwa Bosporańskiego. Por. *Monum, Ancyr.* (IGR, III, 159, cap. 31).

Ważkie przyczyny strategiczne określały politykę Rzymu w stosunku do państwa Bosporańskiego i ludów barbarzyńskich Nadczarnomorza. Tym właśnie przyczynom królestwo Bosporu zawdzięczało swe długotrwałe istnienie w charakterze państwa "sprzymierzonego", a ludy Północnego Nadczarnomorza swą niezawisłość od Imperium rzymskiego.

Posiedzenie naukowe dnia 11 XI 1958 r.

Członek Wydziału K a r o l G ó r s k i i M a r i a u B i s k u p przedstawiają wydawnictwo źródłowe: *Akta Stanów Prus Królewskich*, t. III (1492-1501). (*Actes relatifs aux Etats de la Prusse Royale*, vol. III. (1492-1501).

Tom III *Akt Stanów Prus Królewskich* obejmuje czasy Jana Olbrachta (czerwiec 1492- czerwiec 1501). Stanowią one zamkniętą całość, tak iż nie ma powodu do wybierania innych ram chronologicznych. Podstawa źródłowa jest jednak odmienna niż w poprzednich tomach. Recesy gdańskie dostarczają materiału tylko do września 1494 włącznie, więc za dwa lata; wyjątkowo zachował się reces z października 1498, omyłkowo datowany na

r. 1494 i oprawiony pod tym rokiem. Brak już recesów z bardzo ważnego zjazdu z Janem Olbrachtem w Toruniu od października 1494 do maja 1495. Recesu tego nie było bardzo dawno, skoro w XVI w. na jego miejscu oprawiono listy posłów gdańskich. Sprawa zaginięcia recesów z lat 1494-1503 jest zagadkowa. Tom recesów z lat 1479-1494 znajdujący się w Woj. Archiwum Państwowym w Gdańsku posiada sygnaturę 300,29/3, następny z lat 1504-1512 ma sygnaturę 300,29/5, brakuje więc recesów z lat 9. Zachowały się do tego okresu reces z r. 1498, mały reces luźny z r. 1502 oraz streszczenia w recesach toruńskich, z których korzystano. Recesy te spisane są w kolumnach równoległych, dwóch lub trzech, czasem jest tekst wspólny dla 2 lub 3 kolumn. Albo więc streszczano w ten sposób recesy z 3 wielkich miast, albo osoba streszczająca miała jakieś nieznanne nam kryteria do pisania w ten sposób tekstu. Sprawa ta pozostaje otwarta. Wobec braku recesów większy nacisk położono na wykorzystanie korespondencji, dotyczącej zjazdów stanów. Wykorzystano te same archiwa co do tomów poprzednich. *Missiva* gdańskie dostarczyły zaledwie 9 dokumentów i żądanych uzupełnień do tomów poprzednich. Materiał hanzeatycki został już poprzednio opublikowany we wzorowych wydawnictwach. Tak samo nie publikowano ponownie korespondencji Łukasza Watzenrodego, podanej w regestach w przypisach do pracy Thiela¹, ponieważ streszczenia i wyjątki podają wszystko to, co należałoby podać w niniejszym tomie. W dodatku zamieszczono reces rokowań Jana Olbrachta z w. mistrzem Janem v. Tieffen w Poznaniu w r. 1493, pochodzący z archiwum pokrzyżackiego w Getyndze, który został nam uprzyjętniony przez dyrekcję tego archiwum. Również w dodatku zamieszczono teksty obustronnych przemówień w czasie rokowań z Krzyżakami i poselstwem saskim w Toruniu w maju i czerwcu 1501. Teksty te nie były dotąd drukowane.

Materiały zawarte w t. III *Akt* naświetlają stanowisko Prus Królewskich wobec elekcji Jana Olbrachta, ukazując żywe nadal tendencje partykularystyczne, jak również zbliżenie bi-

¹Thiel A., *Das Verhältnis des Bischofs Lucas v. Watzenrode zum deutschen Orden*, Zeitschrift f.d. Geschichte u. Altertumskunde Ermlands, t. I, Mainz 1861.

skupa Łukasza Watzenrodego do króla. (od r. 1494). Wysuwa się on obok Mikołaja Bażyńskiego na jedną z głównych osobistości politycznych w Prusach Królewskich. *Akta* ukazują nam także wyraźną zmianę w polityce Jana Olbrachta od połowy 1495, której przyczyną była decyzja podjęcia wyprawy przeciw Turkom. Najważniejszym jej przejawem jest usunięcie z Malborka starosty Zbigniewa Tęczyńskiego, uprzednio wyraziciela silnych centralistycznych tendencji polityki Kazimierza Jagiellończyka i rady koronnej. Jan Olbracht pozostawił teraz przedstawicielom stanów wolną rękę w szeregu spraw wewnętrznych w Prusach Królewskich. *Akta* naświetlają również rosnące do nie spotykanych dotąd rozmiarów wewnętrzne zamieszanie i brak bezpieczeństwa publicznego w Prusach Królewskich, wywołane przez ostry konflikt Grzegorza Materny i Adama v. Salen z gdańszczanami, przy czym partyzantka prowadzona przez obu wrogów Gdańska znajdowała powiązania z czynnikami wpływowymi na terenie Prus Krzyżackich, Księstwa Pomorskiego i Brandenburgii. Publikowane materiały ukazują po raz pierwszy powagę sytuacji i jej głębokie podłoże społeczne, uzupełniając pod wielu względami dane starej pracy T. H i r s c h a ². Wyjaśniają one także przyczyny osłabienia życia politycznego w Prusach na przełomie XV i XVI w. oraz trudnej sytuacji wielkich miast Gdańska i Elbląga, spowodowanej akcją Maksymiliana I, który dążył, grożąc banicją, do podporządkowania obu miast sądom Rzeszy, co napotykało na ich protesty i przeciwdziałanie króla polskiego.

Szereg przekazów naświetla niechętnie stanowisko i obawy stanów Prus Królewskich wobec wyboru księcia Fryderyka saskiego na urząd w. mistrza Zakonu (r. 1498), jak również całokształt akcji Korony z udziałem Prus Królewskich przeciw próbom podważenia pokoju toruńskiego przez Krzyżaków w l. 1499-1501.

Z zakresu zagadnień gospodarczo-społecznych *Akta* przynioszą wiadomości o stosowaniu na szeroką skalę pracy najemnej w folwarkach starostw pruskich w przeciwieństwie do Korony, o zaburzeniach wśród czeladników toruńskich na skutek wprowa-

² H i r s c h T., *Danzig zur Zeit der Materné*, N.Pr.Prov. Blätter, Andere Folge B.V, Królewiec 1854.

dzenia ulepszeń w młynach, o sprawach monetarnych. Są też wiadomości o taryfach płac robotników rolnych.

Wyprawa antyturecka Jana Olbrachta z r. 1497 oraz jej geneza zostaje częściowo naświetlona przez *Akta*. Szczególnie zaś wyraźnie rysują się jej fatalne następstwa w Koronie i w Prusach Królewskich w postaci wypowiedzenia posłuszeństwa starostom. Szereg informacji dotyczy także osoby Filipa Kalimacha i jego roli politycznej w Prusach i w Koronie.

Zamieszczony w dodatku protokół rokowań Jana Olbrachta z w. mistrzem Janem v. Tieffen z r. 1493 w Poznaniu przynosi niezwykle interesujące dane, świadczące o odmiennym pojmowaniu przez obie strony stosunku prawnego w. mistrza i ziem krzyżackich do króla i do Korony, co umożliwi podjęcie dalszej dyskusji zapoczątkowanej przez prace E. Weisego³. Nieco nowych szczegółów przynoszą także protokoły rokowań sasko-polskich i polsko-krzyżackich z r. 1501.

Członek Wydziału Karol Górski przedstawia pracę Ireny Janosz-Biskupowej i Karoli Ciesielskiej: *Kopiarium skryptów dłużnych z okresu wojny trzynastoletniej (Liber copiarum de debitis olim contractis in antiquo Prutenico bello)*.

Opublikowanie *Kopiariuma* ma stanowić kontynuację akcji wydawniczej ksiąg rachunkowych z okresu wojny 13-letniej znajdujących się w Archiwum Toruńskim, a rozpoczętej przez L. Kocze go w r. 1937. Niestety poza przygotowaniem przez L. Kocze go *Księgi Theudenkusa* akcja nie posunęła się dalej, choć od tego czasu wzrosło niewspółmiernie zainteresowanie dziejami Pomorza i Prus.

Podstawę wydawnictwa stanowi rękopis z Archiwum Toruńskiego sygn IV, 4 o oryginalnym, XV-wiecznym tytule: *Liber copiarum de debitis olim contractis in antiquo Prutenico bello*.

³ Weise E., *Die staatsrechtlichen Grundlagen des zweiten Thorner Friedens und die Grenzen seiner Rechtmässigkeit*, Zeitschrift f. Ostforschung H. 1, Marburg 1954; Hejnosz W., *Zagadnienie ważności pokoju toruńskiego z r. 1466*. Komunikaty warmińsko-mazurskie nr 2(57) Olsztyn 1957.

Z tej samej serii ksiąg gospodarczych z czasów wojny 13-letniej jest jeszcze we wspomnianym Archiwum 10 dalszych rękopisów, oczekujących na wydawców.

Na zawartość *Kopiarusza* składają się kopie listów wystawionych przez radę miasta Torunia samodzielnie - lub znacznie rzadziej - z innymi osobami czy miastami. W przeważającej liczbie przypadków są to skrypty dłużne wystawione przez radę toruńską i Związek Pruski (lub w jego imieniu) osobom udzielającym pożyczki (w gotówce lub naturze) na koszty prowadzenia wojny. Znacznie rzadziej trafiają się umowy z zaciężnymi. Sporadycznie występują: wpisy pełnomocnictwa dla posłów Związku Pruskiego udających się na proces na dwór cesarza Fryderyka III; listy gwarantujące wynagrodzenie dla osób, które wyświadczyły jakieś przysługi związkowcom, wpisy listów króla polskiego dot. umów z zaciężnymi, ich spłaty darowizn itp. Na partie końcowe składają się kopie aktów dotyczących dziedziczenia należności. Cechą wspólną dla tych różnorodnych częstokroć wpisów jest to, że wszystkie objęte księgą zobowiązania, niezależnie od tego, kto je zaciągał, przy ostatecznym rozliczeniu likwidował Toruń. Świadczą o tym notatki znajdujące się poniżej zapisów głównych, a dotyczące spłat.

Wspomniane powyżej zapisy główne, a zwłaszcza rozliczenia, dostarczają niezmiernie ciekawego materiału tak do stosunków gospodarczo-finansowych w Prusach w czasie wojny 13-letniej, jak zwłaszcza w Toruniu w okresie wojny i w latach następnych. Regulowanie wielu należności drobnymi spłatami i to do początków XVI w., świadczy zarówno o ogromnym wysiłku finansowym miasta w czasie działań wojennych, jak i o trudnościach w wywiązaniu się z przyjętych na siebie zobowiązań. Dane o udzieleniu lub spłatach pożyczek w towarze poszerzą nasze wiadomości o handlu toruńskim i jego asortymentach (np. duże pożyczki w zbożu). Osoby wierzycieli nie toruńczyków (np. kupcy z Poznania, Norymbergi) pozwalają na śledzenie zasięgu kontaktów kupców toruńskich. Jeżeli zaś chodzi o samych toruńczyków - wierzycieli, to wysokość i rodzaj udzielanych przez nich pożyczek uzupełnia nasze wiadomości o położeniu majątkowym poszczególnych rodzin, co z kolei pozwala

uchwycić stosunek poszczególnych warstw społecznych do wojny o połączenie się z Polską.

Treść *Kopiarjussa* dostarcza również zupełnie innego materiału, wykraczając poza sprawy związane bezpośrednio z przebiegiem wojny. Na zawartość książki składają się przecieŜ prawie wyłącznie wpisy transakcji kredytowych. Pozwalają one na poszerzenie wiadomości naszych o sposobie udzielania pożyczek w poł. XV w., ich zabezpieczenia, oprocentowania oraz spłacania. Zagadnienia te na terenach nie objętych działalnością bankierów włoskich są mało znane i nie opracowane.

Reasumując stwierdzić naleŜy, Ŝe opublikowanie *Kopiarjussa* powiększy bazę źródłową do badań nad dziejami gospodarczo-finansowymi wojny 13-letniej, zagadnieniem szczególnie waŜnym z uwagi na prowadzenie działań za pomocą wojsk najemnych, naświetli stosunki gospodarcze w Toruniu w II poł. XV w., uwypuklając jego rolę w okresie wojny i dostarczy nowych materiałów do badań nad kredytem owych czasów.

Posiedzenie naukowe dnia 9 XII 1958 r.

Członek Wydziału **W o j c i e c h H e j n o s z** przedstawia wydawnictwo źródłowe opracowane wspólnie z **J u l i a n e m G r o n o w s k i m**: *Źródła do dziejów ekonomii malborskiej, t. II. (Sources relatives à l'histoire de l'économie de Malbork. Vol. II.)*.

Stosownie do planu wydawniczego zamieszczonego w przedmowie do I-go tomu *Źródeł* zawiera tom II-gi dwie rewizje dóbr ekonomii malborskiej, a to z r. 1596 i z r. 1636. Rękopis pierwszej z tych rewizji został ŜwieŜo odnaleziony w Królewskiej Bibliotece w Sztokholmie i w mikrofilmie udostępniony wydawcom. Rękopis tej rewizji jest księgą papierową, oprawną w pergamin, częściowo uszkodzoną przez zawilgocenie, co sprawiało niekiedy znaczną trudność w odczytaniu poszczególnych wyrazów. Opis zewnętrzny tego rękopisu zawdzięczyć naleŜy p. Dr **St. P i e k a r c z y k o w i** attaché kulturalnemu ambasady polskiej w Sztokholmie. Odpisu tej rewizji z mikrofilmu dokonał mgr **J u l i a n G r o n o w s k i**.

Druga rewizja z r. 1636 znajduje się w zasobach Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie w dziale Rachunków ekonomii malborskiej. Jest to oryginał, spisany na papierze, stosunkowo dobrze zachowany. Na końcu tego rękopisu znajdują się własnoręczne podpisy rewizorów oraz ich pieczęci sygnetowe.

Materiały zawarte w tych rewizjach stanowią cenne uzupełnienie wiadomości, zawartych w t. I i pozwalają na dokładniejsze śledzenie procesów gospodarczych i ludnościowych na terenie ekonomii malborskiej na przełomie XVI i XVII w.

POSIEDZENIA KOMISJI PRAWNICZEJ

Posiedzenie naukowe dnia 14 II 1958 r.

Członek Wydziału **W o j c i e c h H e j n o s z** przedstawia pracę własną: *Zagadnienie polskiego Milletium.*

Posiedzenie naukowe dnia 14 III 1958 r.

W i t o l d L i s - O l s z e w s k i przedstawia pracę własną: *O ole rzymskim i pojęciu jurydycznym konfiskaty.*

Posiedzenie naukowe dnia 15 XII 1958 r.

E u g e n i u s z B a u t r o przedstawia pracę własną: *Idea mieszanej formy państwa (mieszanego rządu) w staropolskiej literaturze od XV do XVII w.*

POSIEDZENIA KOMISJI HISTORYCZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 21 X 1958 r.

Członek Wydziału **K a r o l G ó r s k i** przedstawił wyniki podróży naukowej do Niemieckiej Republiki Federalnej.

W Y D Z I A Ł II

FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNY

Posiedzenie naukowe dnia 18 III 1958 r.

Członek Wydziału Bronisław Nadolski przedstawia pracę zbiorową pracowników Biblioteki Głównej UMK pod redakcją Henryka Baranowskiego: *Bibliografia tytułów czasopism pomorskich. (La bibliographie des titres des publications périodiques de la Poméranie)*.

Praca w druku w PRACACH WYDZIAŁU FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNEGO TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU.

Posiedzenie naukowe dnia 21 V 1958 r.

Członek Wydziału Stanisław Gerstmann przedstawia pracę własną: *Podstawowe problemy neurofizjologicznego podłoża emocji (Problèmes fondamentaux de la base neurophysiologique de l'émotion)*.

Rozprawa ma na celu omówić niektóre główne problemy neurofizjologicznego podłoża emocji dyskutowane w literaturze. Ponadto stara się ustalić, jakie konsekwencje wynikają z ich dotychczasowych rozwiązań dla psychologicznej analizy i interpretacji przeżyć emocjonalnych i emocjonalnego zachowania się ludzi. W związku z tym próbuje określić rolę odpowiednich twierdzeń i praw formułowanych przez fizjologię wyższych czynności nerwowych dla badań psychologicznych na ogólnym tle innych teorii fizjologicznych.

Większość psychologów i fizjologów uznaje duże znaczenie emocji w życiu człowieka i podkreśla pewną charakterystyczną odmienność związanych z nimi zagadnień w stosunku do pozostałej reszty problematyki fizjologicznej i psychologicznej. C.S. Sherrington np. uważa, że proces emocjonalny jest jednym z ważnych "punktów stykowych" fizjologii i psychologii. J.H. Masserman zwraca uwagę na zjawisko

włączania się funkcji całego organizmu w reakcję emocjonalną, która stanowi skutek tego oryginalną całość "psychobiologiczną".

Znane jest stanowisko I. P a w ł o w a, wiążącego reakcje emocjonalne z odruchami bezwarunkowymi i ujmującego ich mechanizmy fizjologiczne w jednolity system neurodynamiczny, wieloukładowy, regulowany przez korę mózgową. Fizjologiczne mechanizmy reakcji emocjonalnej opierają się w koncepcji P a w ł o w a o pojęcie odruchu bezwarunkowego i warunkowego.

Teoria odruchów jest często dyskutowana w literaturze. Omawianie jej jednak opiera się najczęściej o niepełne przedstawienie tylko najbardziej ogólnych podstaw fizjologii Pawłowskiej. Krytyka atakuje na takiej podstawie m.in. tezę ustalającą ścisły związek odruchu warunkowego z korą mózgową i stara się wskazać możliwości wytwarzania odruchów warunkowych także i w innych częściach centralnego układu nerwowego. Jako najbardziej reprezentatywne dla tych prób wymienia się najczęściej badania przeprowadzone przez P.S. S u r r a g e r a i W.N. K e l l o g a. Zagadnienie jednak nie zostało rozwiązane i skutek wieloznaczności wyników eksperymentów twierdzenie P a w ł o w a o korze jako zasadniczym miejscu powstawania połączeń warunkowych nie zostało zmodyfikowane.

Drugi problem, jaki starano się w tej dziedzinie rozwiązać, to zagadnienie wypiacowywania odruchów warunkowych w ośrodkach podkorowych. Lecz i w tym przypadku analiza wyników eksperymentów dokonywanych na zwierzętach odkorowanych nie daje jednoznacznej odpowiedzi. Z tego powodu Pawłowskiego pojęcia odruchu warunkowego jako mechanizmu korowego, dociekania te nie zmieniły.

Często powtarzane twierdzenie o związku emocji z ośrodkami podkorowymi wymaga dokładniejszej analizy, ponieważ bywa przyczyną nieporozumień. Jest ono bowiem formułowane nie dość jednoznacznie, skutek czego zaciera się odrębność dwóch różnych jego aspektów: fizjologicznego i psychologicznego.

W zakresie tych zagadnień istotnie ważne jest podkreślenie tego, że od pracy podkorza zależą tylko niektóre składniki emocjonalnego zachowania się zwierząt eksperymentalnych. Stwierdzono, że ośrodki podkorowe warunkują u zwierząt wystą-

pienie reakcji "gniewu", na którą składa się szereg ruchów [szczyrzenie zębów, obnażanie kłów, prężenie nóg i in.] Jeżeli przez zabieg chirurgiczny usuwa się systematycznie poszczególne części podkorza, pojawia się stopniowe ubożenie reakcji. Występują wówczas tylko niektóre z typowych składników zachowania się, jako zjawiska izolowane. Znane są w tym zakresie eksperymenty P. B a r d a. Jednym z powszechnie przyjętych wyników tych badań jest stwierdzenie, znane również z prac Pawłowa, że dekortyzacja osłabia mechanizmy hamujące pracę podkorza. Ustalono również znaczenie hipotalamus dla reakcji gniewu. Brak uszkodzeń w tej części mózgu powoduje, że reakcja narządów wewnętrznych i mięśni wyrazowych u zwierzęcia odkorowanego przebiega tak samo, jak u zwierzęcia zdrowego. Fakty te stały się centralnym punktem niektórych teorii emocji, występując szczególnie wyraźnie w teorii B a r d a - C a n n o n a.

Niektóre próby interpretowania tych wyników badań określają wykryte w nich reakcje jako "pozorny gniew". Pojęcie "emocji pozornych" powstało jako rezultat porównania reakcji zwierzęcia zdrowego i eksperymentalnego, odkorowanego, lecz z zachowanym hipotalamus. Tzw. emocja pozorna trwa krócej niż właściwa, ma inny typowy przebieg, ponieważ wypadają z niej szereg elementów motorycznych, a także różni się rodzajem bodźców, które mogą ją wywoływać. Ponadto jest to reakcja nie skierowana ku bodźcom afektogennym, co stanowi przeciwieństwo w stosunku do reakcji właściwej.

Problem emocji pozornych dałby się przenieść także i na człowieka. Narkoza przy pomocy eteru obejmuje początkowo wyższe ośrodki nerwowe. W okresie między tą pierwszą fazą narkozy a głęboką narkozą często występują ruchy wyrazowe rozmaitych emocji jak np. płacz, śmiech, jęczenie, mimika gniewu itp. Jest to sytuacja w pewnym stopniu analogiczna do tych, jakie obserwuje się po dekortyzacji zwierząt.

Na podstawie takich faktów wysnuwa się wniosek, że kora mózgowa wprowadza w zachowanie się zwierząt i człowieka porządek, nadaje mu sens, przystosowuje je do sytuacji i powoduje w związku z tym występowanie większej różnorodności form reakcji.

Zjawiska omówione powyżej stanowią podstawę teorii J a m e s a i L a n g e g o. Teorię tę zaatakowano udowadniając na drodze eksperymentalnej, że reakcje autonomiczne nie są koniecznym warunkiem przeżycia emocji. C a n n o n, S h e r r i n g t o n i ich współpracownicy przy pomocy odpowiednich zabiegów chirurgicznych izolowali układ wegetatywny, aby usunąć reakcje autonomiczne i co najmniej zmniejszyć zakres doznań z narządów wewnętrznych. Mimo to jednak bodźce, które wywoływały zachowanie emocjonalne u zwierząt przed operacją, w taki sam sposób oddziaływały i po niej.

Obecny stan badań pozwala na stwierdzenie, że możliwe jest przeżycie emocji (procesu psychicznego) bez udziału reakcji autonomicznych, ale reakcje te wpływają w jakiejś dokładniej nie dającej się określić mierze na charakter przeżycia emocjonalnego.

Badania nad rolą ośrodków podkorowych w neurofizjologicznym podłożu emocji doprowadziły do stwierdzenia współpracy kory i podkorza. Współpraca ta ujmowana jest jednak dosyć ogólnikowo w pojęciu "uwikłania" funkcji kory w podkorowe procesy integrujące reakcję całego organizmu (S h e r r i n g t o n, M a s s e r m a n i in.), lub też w postaci hipotezy, że kora mózgowa i ośrodki podkorowe stanowią jeden ściśle zintegrowany system (W r i g h t). Podstawę związków między nimi ma stanowić nieustanny "cykl nerwowy", polegający na promieniowaniu pobudzenia z podkorza do kory i z powrotem do podkorza. Eksperymenty (np. J. P. M u r p h y i E. G e l l h o r n) wykryły fakty modyfikowania funkcji korowych przez podkorowe - znane również z badań Pawłowa i jego współpracowników.

Z przedstawionymi w rozprawie rozwiązaniami problemów neurofizjologicznego podłoża emocji wiążą się różnorodne trudności, gdy chce się je wykorzystać w pracy nad zagadnieniami psychologicznymi.

Jedną z takich trudności jest to, że centralnym zagadnieniem badań fizjologicznych prowadzonych w wielu pracowniach wydaje się być przede wszystkim sprawa mechanizmów reakcji autonomicznych. Badania zjawisk zachodzących w korze mózgowej, prowadzone przy pomocy elektroencefalografii i neuronografii nie dają jeszcze w zakresie problematyki podłoża emocji nowych hipotez.

Dalszą trudność stanowi ograniczenie badań fizjologicznych do eksperymentów na zwierzętach. Ponieważ zwierzęta są preparowane do badań często przy pomocy bardzo radykalnych zabiegów chirurgicznych, a więc okaleczające, przenoszenie wyników na zagadnienia życia emocjonalnego ludzi zdrowych, jest często niemożliwe.

Do najpoważniejszych przeszkód można jednak zaliczyć brak empirycznie uzasadnionych ogólniejszych hipotez wyjaśniających zjawiska fizjologicznego podłoża emocji i praw rządzących tymi zjawiskami, potwierdzonych konkretnymi faktami.

Z tego punktu widzenia trzeba dopiero spojrzeć na rolę, jaką dla psychologii emocji może mieć fizjologia wyższych czynności nerwowych. Korzystnie wyróżniającą jej cechą jest to, że w skład tej teorii wchodzi hipotezy oparte o dane empiryczne i że dysponuje ona ogólnymi empirycznymi prawami. Niemal od pierwszych badań zapoczątkowanych przez Pawłowa zwolennicy nerwizmu uwzględniają także problematykę funkcji układu nerwowego nie tylko u zwierząt, ale i u człowieka.

Jak wynika z omówionych w rozprawie badań i wysnutych z nich wniosków, nie obalono ani podstawowej dla fizjologii wyższych czynności nerwowych koncepcji odruchu warunkowego, ani twierdzenia o jego korowej lokalizacji. Potwierdzono natomiast przy pomocy niejednokrotnie odmiennych technik badawczych tak bardzo ważne dla psychologii emocji twierdzenia o wzajemnych stosunkach między korą i ośrodkami podkorowymi, problem reprezentacji korowych podkorza i znaczenie promieniowania podkorowego dla funkcji kory.

W oparciu o dwie podstawowe tezy fizjologii wyższych czynności nerwowych, stwierdzające nadrzędną, kierowniczą funkcję kory, regulującą, łączącą i wywołującą działalność poszczególnych narządów wykonawczych organizmu, oraz twierdzenie o tym, że dla reakcji emocjonalnej koniecznym i podstawowym elementem jest wstępujące promieniowanie podkorowe, można starać się wyjaśnić główne problemy zachowania się i przeżycia emocjonalnego występującego u zdrowego człowieka.

W oparciu o twierdzenia fizjologii Pawłowskiej możliwe było stworzenie ramowego modelu neurofizjologicznego podłoża zachowania się emocjonalnego w dwóch różnych postaciach: opar-

tej głównie o ekstensywne, wybiórcze pobudzenie ośrodków korowych (tę grupę reakcji reprezentuje emocja gniewu) oraz drugiej, w której zasadniczą rolę grają dominujące w korze procesy bezwarunkowego hamowania (reprezentuje je emocja strachu).

Fizjologia wyższych czynności nerwowych daje więc punkt wyjścia do badań w zakresie problemów psychologii emocjonalności. Należy się spodziewać, że dalszy rozwój badań psychologicznych i fizjologicznych stworzy podstawę do ustalenia zrębów możliwie pełnej teorii emocji, zadowalająco potwierdzonej przez empiryczne fakty.

Członek Wydziału S t a n i s ł a w G e r s t m a n n przedstawia pracę wykonaną wspólnie z H e l e n ą O r l i k o w s k ą i I r e n ą S t a c h n i k ó w n ą: *Temperament i jego zmienność (Le tempérament et sa variabilité)*.

W pracach, omawiających zagadnienia psychologii osobowości, termin "temperament" nie jest używany jednoznacznie. Można wskazać dwa podstawowe sposoby określania temperamentu reprezentowane w starszych i w nowszych rozprawach. Pierwszy wiąże właściwości temperamentu z cechami emocjonalności. Drugi sposób definiowania temperamentu łączy ściśle właściwości temperamentalne z cechami fizjologicznego podłoża procesów psychicznych. Obydwa sposoby określania temperamentu wiąże ze sobą silne akcentowanie dynamicznych cech procesów psychicznych lub fizjologicznych, przejawiających się w zachowaniu się człowieka.

Osobne miejsce należy się hipotezom Pawłowowskiej teorii temperamentu, ponieważ usiłuje ona ująć tę problematykę w sposób stosunkowo najpełniejszy na tle całości praw fizjologii wyższej czynności nerwowej. Podstawowym pojęciem dla Pawłowowskiego rozumienia temperamentu jest określenie zasadniczych cech procesu nerwowego, jego siły, ruchliwości i równowagi między siłą pobudzenia i hamowania. P a w ł o w ustalił 4 ogólne typy układu nerwowego, wystarczające w zasadzie do opisywania temperamentu u zwierząt. Dla rozwiązania tego problemu w odniesieniu do człowieka uważał on za konieczne posługiwanie się ponadto pojęciem trzech specjalnie ludzkich typów układu nerwowego. Ani P a w ł o w jednak, ani jego kontynuatorzy nie rozstrzygnęli zagadnienia, jak w przypadku

charakteryzowania temperamentu człowieka należy łączyć ze sobą cechy ogólnych i specjalnie ludzkich typów układu nerwowego. Ponadto pojawiają się poważne trudności w posługiwaniu się Pawłowowskim pojęciem temperamentu jako dokładnie określonej dynamiczną cechą charakteryzującą jednolicie całe zachowanie się obserwowanego człowieka.

Wobec takiego stanu problematyki temperamentu celem pracy jest zestawienie głównych twierdzeń zawartych w reprezentatywnych teoriach z faktami empirycznymi, opierając się przy tym przede wszystkim o pojęcia trzech cech temperamentalnych i inne zasady fizjologii wyższej czynności nerwowej, i ustalenie zakresu ich stosowności w interpretacji zachowania się człowieka. Na tej podstawie starano się sformułować potwierdzoną empirycznie hipotezę wyjaśniającą pojęcie temperamentu i problemy zmienności cech temperamentalnych.

W badaniach posługiwano się metodą obserwacji typowego zachowania się badanych (głównie dzieci i młodzieży) w warunkach naturalnych. Zebrany materiał uzupełniano faktami uzyskiwanymi przy pomocy metody rozmowy i wywiadu. Ponadto używano metody obserwacji zachowania się osób badanych w warunkach eksperymentu naturalnego. Eksperyment naturalny planowano w kilku odmianach. W eksperymencie dwuczłonowym badany wykonywał czynność (pierwszy człon) przerywaną w ustalonym momencie i otrzymywał nowe zadanie (drugi człon). W odmianie eksperymentu trójczłonowego występowała trzykrotna zmiana czynności. Następny rodzaj eksperymentu polegał na wykonywaniu tej samej czynności w systematycznie i planowo modyfikowanych warunkach zewnętrznych. Inny typ eksperymentu był przeprowadzany dopiero wówczas, gdy czynność wykonywana przez osobę badaną była uprzednio przez nią wyćwiczona, a ostatni, eksperyment maksymalnego wysiłku, polegał na przerywaniu osobie badanej czynności wówczas, gdy wykonywała ją z największym w danym momencie napięciem emocjonalnym lub wkładem sił i wprowadzeniu wtedy nowej, odpowiednio dobranej czynności.

Analiza materiału zebranego tą drogą miała na celu doprowadzić do uchwycenia związków między właściwościami temperamentu a zespołem warunków, które mają wpływ na charakter dynamicznych cech zachowania się badanych.

Charakterystyczne wyniki uzyskano przy porównywaniu danych o natężeniu cech temperamentalnych pojawiających się w zachowaniu się badanych w sytuacjach typowych (a więc dobrze im znanych) z odczuciami występującymi w nowych warunkach. Zaobserwowano mianowicie zwolnienie tempa i ruchliwości przy przechodzeniu od czynności znanych do nowych zadań. Poza tym w nowych zadaniach pojawiło się przerywanie i ponowne podejmowanie czynności - fakty nieobecne w sytuacjach typowych - oraz przyspieszanie i gwałtowne zrywanie tempa przy napotykanu na trudności.

W analizie psychologicznej wykryto różnorodne zjawiska towarzyszące poszczególnym reakcjom badanych osób. W czynnościach znanych, przy wykonywaniu których badany ma już odpowiednią wprawę, zapał i zainteresowanie, występują one wraz ze zwiększaniem się tempa i ruchliwości wykonywanych ruchów. Pojawia się szczególnie wyraźnie zwiększenie się ruchliwości przy przechodzeniu od czynności nieinteresujących, choć typowych, do działań interesujących. Podobne różnice występują także wtedy, gdy osoba badana porzuca czynność, w której nie ma wprawy, aby podjąć inną, dobrze znaną. Natomiast ruchliwość i tempo zmniejszają się, gdy badany ma przerwać pracę interesującą i przejść do czynności niemilych czy wprost nieinteresujących. Zmienia się też natężenie obu cech temperamentalnych w sytuacjach trudnych dla osób badanych, głównie dla tych, u których stwierdzono brak wiary we własne siły, nieśmiałość itp.

W wielu przypadkach wystąpiła rola stopnia skupienia uwagi. Zdarzało się, że osoba badana, skoncentrowana na pracy wykonywała czynności wolniej, niż wtedy, gdy działanie jej przebiegało bez wysiłku uwagi.

Z warunkami sytuacji zewnętrznych (np. z jej typowością lub nowością) współwystępują różnorodne warunki wewnętrzne, właściwości i przeżycia psychiczne badanego. Tak np. wzrost napięcia cech temperamentalnych, gdy czynność ma postać działania umiarkowanie emocjonalnego, jest warunkowany zwiększonym pobudzeniem z ośrodków nerwowych podkorza i spowodowanym przez to powiększeniem pobudliwości poszczególnych ośrodków nerwowych. Przy emocjach negatywnych (np. strach), opartych

o przewagę procesów hamowania występuje zmniejszanie się tempa przebiegu procesów nerwowych i łącznie z tym zwolnienie tempa wykonywanych działań. Podobny wpływ ma neurofizjologiczny mechanizm napięcia uwagi.

O charakterze i natężeniu cech temperamentalnych decyduje również aktualny stan funkcjonalny kory mózgowej lub jej poszczególnych części. Tak np. niektóre grupy komórek nerwowych mogą być wyczerpane, "znużone" wykonywaniem pracy poprzedzającej czynność eksperymentalną. Wskutek tego procesy nerwowe przebiegają wolniej w stosunku do takich samych reakcji przeprowadzanych przez komórki "wypoczęte".

Jak wynika ze szczegółowych badań, charakter cech temperamentalnych określają przede wszystkim właściwości grup komórek nerwowych, a prawdopodobnie i dróg nerwowych. Ośrodki korowe mają rozmaity stopień reaktywności np. na promieniowanie procesów nerwowych pochodzenia podkorowego, któremu jedne mogą ulegać w większym stopniu niż inne. W rezultacie napięcie różnych działań emocjonalnych kształtujących się na odmiennych warunkach podłoża neurofizjologicznego może być rozmaite u tego samego osobnika.

W badaniach eksperymentalnych (N a r o d n i c k a, B o g a c z e n k o, F a d i e j e w a) ustalono, że procesy nerwowe pojawiające się w zakresie funkcji jednego z dwóch układów sygnalizacyjnych mogą być przekazywane w różnych ośrodkach z różną szybkością. Procesy te mają więc różną siłę, ruchliwość i rozmaity stopień równowagi i wyznaczają każdej reakcji odmienne cechy temperamentalne.

W przeprowadzonych przez nas badaniach występuje również problem zmienności temperamentu. Modyfikacja cech temperamentalnych może być względnie trwała i wtedy temperament zmienia się na dłuższy okres czasu. Przyczyną tego zjawiska bywa niejednokrotnie choroba, która m.in. pozostawia po sobie jako skutek warunki powodujące zmniejszenie ruchliwości, osłabienie siły lub zwichnięcie równowagi, względnie zaostrenie braku równowagi u osoby znanej z obserwacji przed chorobą. Zmiany cech temperamentalnych zachodzą również w toku rozwoju dziecka pod wpływem oddziaływania otoczenia.

Próbę określenia temperamentu rozpoczęto na podstawie ob-

serwacji zachowania się badanych od ustalenia najogólniejszego faktu, że u tego samego człowieka występują objawy różnych cech temperamentalnych typowo pojawiające się w określonych sytuacjach lub też zmieniające się w zależności od przekształcania się warunków działania. Ustalono podstawową zasadę, wymagającą, aby w charakterystyce temperamentu obserwowanej osoby brać pod uwagę związki cech temperamentalnych z całą konstelacją temperamentalną. Konstelacja temperamentalna jest to swoisty układ bodźców wywołujących zachowanie się człowieka, jego właściwości psychiczne i warunki fizjologiczne.

W rezultacie badań sformułowano hipotezę, wystarczająco potwierdzoną faktami, że właściwości temperamentalne są cechą procesów fizjologicznych, psychicznych i motorycznych i określają je pod względem tempa, ruchliwości, siły i równowagi. Cechy te u tego samego osobnika występują w różnych natężeniach zależnie od charakteru konstelacji temperamentalnej.

W zachowaniu się człowieka w warunkach naturalnych jak i w warunkach eksperymentu naturalnego nie można ustalić cech temperamentalnych charakteryzujących ogólnie całe zachowanie się jednostki i cały układ nerwowy. Można jedynie stwierdzić istnienie temperamentu mozaikowego reprezentatywnych stereotypów dynamicznych.

Posiedzenie naukowe dnia 18 XI 1958 r.

Członek Wydziału T a d e u s z C z e ż o w s k i przedstawia pracę F r a n c i s z k a I n d a n a: *pozytywizm etyczny Emila Durkheima. (Le positivisme éthique D'Emile Durkheim)*

Praca w druku w PRACACH WYDZIAŁU FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNEGO TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU.

Posiedzenie naukowe dnia 16 XII 1958 r.

Członek Wydziału B r o n i s ł a w N a d o l s k i przedstawia pracę własną: *Korespondencja syndyka gdańskiego Fin-*

centego Fabriciusa z uczonymi i pisarzami. (*Correspondance entre le syndic de Gdańsk, Vincent Fabricius, et les savants et les écrivains*).

W Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Gdańsku znajduje się kilkadziesiąt rękopisów po syndykach i sekretarzach gdańskich, wśród nich kilka po W. Fabriciusie. Najciekawszy z nich pt. *Clarissimorum virorum litterae ad amplissimum virum Vincentium Fabricium reipublicae Gedanensis consulem et per XXIII annos syndicum perscriptae* zawarł przeszło 600 listów z lat 1629-1667 pisanych do Fabriciusa przez najznakomitszych uczonych z Holandii, Niemiec, Franoji, Anglii. Z rękopisem tym stanowiącym prawdziwe *corpus epistolarum* nie mogą się równać inne zbiory listów do Fabriciusa o charakterze urzędowym lub całkiem familijnym, w prywatnych sprawach. Najszlachetniej tedy korespondencję z uczonymi wydzielono w odrębną całość i w tytule podkreślono jej niezwykłość. Do stosunków naukowych Gdańska z zagranicą w XVII wieku przynosi ona szczególnie cenne materiały. Korespondencja ta rzuca wiele światła na osobę samego Fabriciusa, pozwala widzieć w nim niezwykle cenionego wówczas łacińskiego poetę i poważanego powszechnie w świecie uczonym syndyka gdańskiego. Jeszcze za lat studiów w Holandii, Niemczech i Francji nawiązał stosunki ze znakomitymi uczonymi, filologami i poetami Hugonem Grotiusem, Maciejem Vossiusiem, Danielem i Mikołajem Heinsiusami, Janem Fryderykiem Gronoviusiem, Märkiem Boxhornem, Klaudiuszem Saumaise, Benedyktem Bahrem, Piotrem Cunaeusem, Zachariaszem Lundem, Fryderykiem Lindenbrogiem i in. Za lat swych studiów właściwościami swego umysłu, charakteru, talentu poetyckiego zdołał sobie ich wszystkich zjednać, stał się ich przyjacielem, zdobył uznanie jako jeden z najznakomitszych poetów łacińskich swego czasu. Rzeczą zastanawiającą jest bardzo wysoka pochwała jego talentu literackiego wypowiedziana nie przez byle jakich znawców poezji, bo przez Grotiusa, Boxhorna, Vossiusa, Heinsiusa, Gronoviusa, Lunda. Sarravius ma go za *huius saeculi poetarum facile princeps* (1640), Saumaise uważa jego wiersze za *praeclara, eximia summisque laudibus digna* (1639), Grotius widzi w nim niezwykle zjawisko w literaturze. Nam z odległości wieków wydają się te pochwały nazbyt wygórowane, poezja jego jest bowiem dość przyziemnego lotu, nazbyt okoli-

cznościowa, pisana z okazji narodzin, ślubów, zgonów, podróży, powrotów do kraju, awansów życiowych i różnych zdarzeń w życiu przyjaciół i znajomych, pozbawiona jest głębszego, szczerzego uczucia, nazbyt jest chłodna i zimna w kreśleniu uczuć miłosnych, niekiedy nawet okazuje się literacką zabawką, pisaną dla wzajemnego przedrzeźniania się z poetą Lundiussem. Mimo to Fabricius uszedł za znakomitość poetycką, wywołał zachwyty wśród przebywającej na studiach w Lejdzie młodzieży, sprawił, że o przyjaźni z nim i znajomości zabiegało wielu ludzi o literackich i naukowych zamiłowaniach.

Te lata wzlotów i wzniesień poetyckich w życiu Fabriciusa dadzą się doskonale odtworzyć w świetle dochowanej korespondencji. Widzimy jego hamburskich protektorów Lindenbroga i Vegetiusa, którzy torują mu drogę w kołach lejdejskich uczonych Cunaeusa, Heinsiusa, Vossiusa, dostrzegamy jego filologiczne i medyczne zainteresowania naukowe, zbliżenie do głośnego poety holenderskiego van Zuylichen Huygensa, koła przyjaciół i wielbicieli jego talentu poetyckiego, jego bliskość z domem Heinsiusa, a potem pobyt w hrabstwie holsztańskim na dworze Blumena w Tondern przez rok studia w Kolonii (1637) i powtórny pobyt w Holandii (1638), z wiosną 1639 r. w Anglii i podróże tegoż roku po Francji, gdzie pozawierał nowe przyjaźnie i znajomości. Potem się żeni, uzyskuje licencjatę prawa, bawi czas jakiś na dworze w Eutin koło Lubeki i od jesieni 1644 r. w Gdańsku na stanowisku syndyka.

Pochłania go odtąd całkowicie praca publiczna, z rzadka uprawia teraz poezję, a co pisze okolicznościowo poznać można z pośmiertnej edycji tej poezji ogłoszonej przez syna w r. 1685. Nie zrywa natomiast listowych kontaktów ze znajomymi i przyjaciółmi, ze swoimi profesorami i mistrzami, dowiaduje się o ich nowych pracach naukowych i dostaje je w podarunku, chętnie wraca myślą do lat przeżytych w ich otoczeniu, wysyła na studia do Lejdy kilku zdolnych młodzieńców, Nixdorffa, Wahla, Ricciusa, Borckmanna i innych, oczekuje zawsze od przyjaciół, zwłaszcza od Bahra i Gronoviusa wiadomości o życiu literackim i naukowym na Zachodzie, sam też donosi im o tym, co się w dziedzinie literatury i nauki dokonuje w Gdańsku. Jak widać z tego, korespondencja jego z uczonymi wypełnia po-

ważne dotąd luki w znajomości związków naukowych Gdańska z Holandią w XVII wieku.

Niestety, tylko niewielka część listów samego Fabriciusa dochowała się w Gdańsku (wydał je poza jednym listem w r. 1685 syn jego Fryderyk Fabricius, sekretarz gdański). Inne rozpierzchły się po świecie i szukać ich należy w zbiorach korespondencji jego adresatów. Listy tych uczonych dochowały się szczęśliwie w Gdańsku. Do najwartościowszych należy tu korespondencja następujących pisarzy i uczonych:

	Listy	Z lat
Bened. Bahr	35	1638-1656
Marek Boxhorn	6	1633-1646
Ismael Bulialdus	5	1656-1662
August Büchner	1	1634
Piotr Cunaeus	1	1634
Jerzy Calixtus	2	1646-1650
Braudan Daetrius	1	1635
Jan Fryd. Gronovius	49	1635-1662
Hugo Grotius	2	1633
Daniel Heinsius	4	1634-1646
Mikołaj Heinsius	28	1637-1666
Jan Hevelius	2	1647-1648
Fryd. Lindenbrog	9	1631-1643
Zachar. Lund	25	1632-1660
Jan Meier Cimbor	8	1633-1636
Joachim Pastorius	36	1651-1666
Claudius Salmasius	6	1635-1650
Claudius Sarravius	14	1639-1648
Henryk Vegetius	35	1631-1655
Maciej Vossius	5	1634-1639
Gerhard Jan Vossius	2	1639-1647

Poza tymi listami, z których pewne zbiory należałyby ogłosić drukiem, na wyróżnienie zasługuje korespondencja około dziesięciu protegowanych przez Fabriciusa studentów, przebywających na studiach w Lejdzie i w innych ośrodkach uniwersyteckich. Z nich wyłania się nieznana dotąd rola Fabriciusa jako gdańskiego protektora studiującej młodzieży.

Członek Wydziału *A n d r z e j L e w i c k i* przedstawia pracę własną: *Procesy poznawcze i orientacja w otoczeniu. (Les processus cognitifs et l'orientation en l'environnement)*.

Praca w druku w Państwowym Wydawnictwie Naukowym w Warszawie.

Członek Wydziału *Z b i g n i e w H o r n u n g* przedstawia pracę *M a r i i M i c h n o w s k i e j*: *Cykl gotyckich malowideł ściennych w dawnym kościele Cystersek w Chełmnie. (Cycle gothique de peintures murales dans l'ancienne église des Cisterziennes à Chełmno)*.

POSIEDZENIA KOMISJI FILOLOGICZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 28 I 1958 r.

Członek Wydziału *B r o n i s ł a w N a d o l s k i* przedstawia pracę własną: *Poetyka renesansowa rektora gdańskiego Andrzeja Franckenbergera z r. 1565*.

Praca wydana w ZESZYTACH NAUKOWYCH UNIWERSYTETU MIKOŁAJA KOPERNIKA, Nauki humanistyczno-społeczne zeszyt 2 Filologia polska I.

T e r e s a S k u b a l a n k a przedstawia pracę własną: *Stanowisko Onufrego Kopczyńskiego wobec nowotworów językowych*.

Praca wydana w ZESZYTACH j.w.

Posiedzenie naukowe dnia 25 II 1958 r.

Członek Wydziału *B r o n i s ł a w N a d o l s k i* przedstawia pracę własną: *Hodoeporicorum liber Jana Rybińskiego (1592)*.

Praca w druku w Księdze pamiątkowej ku czci Stanisława Piłonia.

L e s z e k M o s z y ń s k i przedstawia pracę własną: *Wyrównania deklinacyjne w związku z mazurszeniem*.

Praca wydana w PRACACH JĘZYKOZNAWCZYCH KOMITETU JĘZYKOZNAWCZEGO POLSKIEJ AKADEMII NAUK, Ossolineum.

Posiedzenie naukowe dnia 18 IV 1958 r.

H e n r y k M i s z przedstawia pracę własną: *O składniowej roli bezskolicznika w dzisiejszej polszczyźnie.*

Praca w druku w ZESZYTACH NAUKOWYCH UNIWERSYTETU MIKOŁAJA KOPERNIKA, Nauki humanistyczno-społeczne zeszyt 3 Filologia polska II.

Posiedzenie naukowe dnia 23 VI 1958 r.

A l e k s a n d r a K r u p i a n k a przedstawia pracę własną: *Warianty tekstów Trembeckiego wobec normy językowej i poetyckiej przełomu XVIII i XIX wieku.*

Posiedzenie naukowe dnia 21 X 1958 r.

A n t o n i n a B a r t o s z e w i c z przedstawia pracę własną: *Z badań nad recepcją literatury francuskiej w Polsce w okresie międzypowstaniowym (1831-1863).*

Praca w druku w ZESZYTACH NAUKOWYCH UNIWERSYTETU MIKOŁAJA KOPERNIKA, Nauki humanistyczno-społeczne zeszyt 3 Filologia polska II.

POSIEDZENIA KOMISJI FILOZOFICZNEJ

(Wspólnie z Towarzystwem Filozoficznym)

Posiedzenie naukowe dnia 26 II 1958 r.

H e n r y k M o e s e przedstawia pracę własną: *Etyka rozsądku, żywołności i poświęceń.*

Posiedzenie naukowe dnia 10 III 1958 r.

Członek Wydziału **H e n r y k E l z e n b e r g** przedstawia pracę własną: *Spór o zależność etyki od religii.*

Posiedzenie naukowe dnia 14 IV 1958 r.

R o m a n I n g a r d e n (sen.) przedstawia pracę własną: *Zagadnienie oceny estetycznej.*

Posiedzenie naukowe dnia 7 V 1958 r.

Członek Wydziału **K a r o l G ó r s k i** przedstawia pracę własną: *Filozofia dziejów na Zachodzie w latach 1919-1957.*

Posiedzenie naukowe dnia 11 VI 1958 r.

Członek Wydziału **T a d e u s z S z o c z u r k i e w i c z** przedstawia pracę własną: *Rola współczynnika humanistycznego w filozofii kultury i socjologii Floriana Znanieckiego.*

Posiedzenie naukowe dnia 17 VI 1958 r.

C z e s ł a w Z n a m i e r o w s k i przedstawia pracę własną: *Oceny i normy.*

Posiedzenie naukowe dnia 15 XII 1958 r.

W a o ł a w K u b i k przedstawia pracę własną: *Uwagi o związku z metodologią nauk prawnych.*

POSIEDZENIA KOMISJI HISTORII SZTUKI

Posiedzenie naukowe dnia 5 II 1958 r.

L e c h K r z y ż a n o w s k i przedstawia pracę własną: *Wilhelm v. d. Blocke, życie i twórczość.*

Posiedzenie naukowe dnia 12 VI 1958 r.

Członek Wydziału Z b i g n i e w H o r n u n g przedstawia pracę własną: *Droga artystyczna Jana Michałowicza z Urzędowa.*

Posiedzenie naukowe dnia 17 XII 1958 r.

M a r i a M i c h n o w s k a przedstawia pracę własną: *Cykl gotyckich malowideł ściennych w dawnym kościele Cystersów w Chełmnie.*

POSIEDZENIA KOMISJI BIBLIOGRAFII I BIBLIOTEKOZNAWSTWA

Posiedzenie naukowe dnia 7 III 1958 r.

J e r z y S e r c z y k wygłasza referat: *Wrażenia z podróży naukowej do Niemieckiej Republiki Federalnej.*

Posiedzenie naukowe dnia 5 XI 1958 r.

J ó z e f K o r p a ł a przedstawia pracę własną: *Bibliografia polska Karola Estreichera w dziejach kultury i nauki polskiej.*

W Y D Z I A Ł I I I

MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZY

Posiedzenie naukowe dnia 18 VI 1958 r.

Członek Wydziału Władysław Dziewulski przedstawia pracę własną: *O jasności komety 1957-d (Mrkos)*. (*On the Brightness of the Comet 1957-d (Mrkos)*).

Członek Wydziału Władysław Dziewulski przedstawia pracę własną: *O jasności komety 1956-h (Arend-Roland)*. (*On the Brightness of the Comet 1956-h (Arend-Roland)*).

Członek Wydziału Władysław Dziewulski przedstawia pracę Tadeusza Rakowieckiego: *Obliczenie faz zaćmienia słońca*. (*Calculation of the Phases of Sun-Eclipse*).

Członek Wydziału Władysław Dziewulski przedstawia pracę Tadeusza Rakowieckiego: *Krytyczne odległości pozorne towarzysza podwójnej gwiazdy wizualnej od gwiazdy głównej*. (*Critical Distances of the Satellite of the Visual Binary from the Main Star*).

Prace wydane w STUDIA SOCIETATIS SCIENTIARUM TORUNENSIS, Sectio F (astronomia) vol. II nr 2.

Członek Wydziału Władysław Dziewulski przedstawia pracę własną: *Uwagi dotyczące roju Ursa Major*. (*Some Remarks about the Ursa Major Stream*).

Praca wydana w STUDIA j.w. Sectio F (astronomia) vol. II nr 4.

Członek Wydziału Wilhelmina Iwanowska przedstawia pracę Romana Ampela: *Wynaczenie absorpcji międzygwiazdowej i gęstości gwiazd w polu Cassiopeia*. (*Interstellar Absorption and Stellar Density in the Cassiopeia Field*).

Praca wydana w STUDIA j.w. Sectio F (astronomia) vol. II nr 3.

Członek Wydziału Wilhelmina Iwanowska przedstawia pracę Cecylii Iwaniszewskiej:

Wyznaczenie absorpcji międzygwiazdowej gęstości gwiazd w polu Sagita. (Interstellar Absorption and Stellar Density in the Sagita Field).

Praca ta wchodzi w skład zbiorowego badania struktury Drogi Mlecznej w wybranych 4 polach prowadzonego w Obserwatorium Astronomicznym UMK w Piwnicach.

Materiał stanowiły jasności fotograficzne (wyd. w *Studia Soc. Sc. Torunensis, Sectio F, Vol I, Nr 2, 1956*), jasności fotowizualne (wyd. tamże Vol I, Nr 3, 1958) oraz widma gwiazd uzyskane 8-calowym astrografem *D r a p e r a* w Piwnicach i 24-calową kamerą *S c h m i d t a* w Cleveland (USA).

Na tej podstawie wyznaczono dla 1155 gwiazd wskaźniki barwy i nadmiar barwy. Ze znalezionych zależności nadmiar barwy - moduł odległości wyprowadzono absorpcję fotograficzną. Można wyróżnić 3 chmury zaciemniające: w odległości ok. 50 pc o absorpcji 1^m , w odległości ok. 180 pc o absorpcji ok. $0,5^m$ oraz przy ok. 450 pc - $1,2^m$.

Stwierdzono istnienie pewnej niejednorodności rozkładu gwiazd, nie dającej się uzasadnić występowaniem chmur, lecz raczej realną różnicą gęstości gwiazd (mimo tej samej szerokości galaktycznej) lub też zmianami w obrębie pola przyjętego stosunku absorpcja - nadmiar barwy.

Wyprowadzono krzywe gęstości gwiazd i rozkładu częstości jasności absolutnych.

Członek Wydziału *Z e n o n C z e r w i ń s k i* przedstawia pracę wspólną z *P a w łem K u p p e r e m* i *M i e c z y s ła w e m G a j e w i c z e m*: *Wpływ obcych jonów na zmianę postaci krystalicznej jodku potasowego i siarczynu magnezowego. (The Influence of Different Ions upon the Changes of Crystal Forms of Potassium Iodide and Magnesium Sulfate).*

Praca wydana w *STUDIA j.w. Sectio B (ohemia) vol. II nr 1*

Członek Wydziału *M a r i a K o ła c z k o w s k a* przedstawia pracę *Z o f i i S k r z a t ó w n y*: *Próba teoretycznego wyjaśnienia optycznych własności pewnego kierunku obserwowanego w bliźniakach przy badaniach na stoliku Fedorowa. (An Endeavour to give a Theoretical Explanation of the Optical Properties of a Certain Direction Observed on the Universal Stage in the Twins.).*

W bliźniakach skalenia istnieją trzy wzajemne prostopadłe kierunki o szczególnych własnościach optycznych: oś bliźniacza B, kierunek główny H i kierunek C. Optyczne własności dwu pierwszych kierunków, ustawionych zgodnie z osią mikroskopu stolika F e d o r o w a, wynikają z identyczności optycznej obu osobników – przekroje eliptyczne są równe i ich osie jednoimienne tak samo zorientowane. W przypadku ustawienia osi bliźniaczej równoległe do osi A_4 stolika F e d o r o w a przekroje eliptyczne są też równe, osie zaś ułożone symetrycznie. Oba osobniki bliźniaka są również nierozróżnialne przy ustawieniu kierunku C równoległe do osi A_4 i przy obrocie dokoła niej, ale nie można tego wytłumaczyć identycznością przekrojów eliptycznych, ponieważ są one różne dla obu osobników, a osie jednoimienne tych przekrojów są odchylone od przekroju głównego polaryzatora w tym samym kierunku tylko pod innym kątem. Kąt nachylenia jest większy dla osobnika mającego mniejszą dwójłomność a mniejszy dla osobnika o większej dwójłomności. Oba osobniki mają dwójłomność różną, ale bliską, a więc powinny posiadać barwę interferencyjną różniącą się jedynie odcieniem. Ich nierozróżnialność da się wyjaśnić na podstawie wzoru F r e s n e l a na natężenie światła przepuszczonego przez układ dwu nikoli skrzyżowanych i płytki dwójłomnej pomiędzy nimi umieszczonej:

$$J = J_0 \sin^2 2\alpha \sin^2 \frac{\pi}{\lambda} R$$

Pierwszy czynnik tego wzoru jest odpowiedzialny za natężenie światła wraz ze zmianą nachylenia osi przekroju eliptycznego względem przekroju głównego polaryzatora, drugi – za jego barwę. Zmieniając odpowiednio pierwszy czynnik można uzyskać różne nasycenie "czarnościami" tej samej barwy, co jest równoznaczne z pewną zmianą jej odcienia. W położeniu kierunku C równoległym do A_4 oko rejestruje jednobarwność obu osobników bliźniaka, co nie świadczy w tym przypadku o identyczności barwy interferencyjnej a jedynie wpływa z fizjologicznych własności oka.

Podobnie można wyjaśnić nierozróżnialność obu osobników bliźniaka po wysunięciu płytki gipsowej pod kątem 45° względem drgań w nikolach, rozpatrując wzór F r e s n e l a

wyrażający natężenie światła przepuszczonego przez układ dwu płytek dwójłomnych dowolnie ustawionych pomiędzy skrzyżowanymi nikolami. Wzór ten po uwzględnieniu ustawienia osi przekroju eliptycznego gipsówki pod kątem 45° do drgań w nikolach wyraża się następująco:

$$J = \cos^2 2\alpha_1 \sin \frac{2\pi}{\lambda} R_2 + \sin 2\alpha_1 \left[\cos^2(45^{\circ} - \alpha_1) \sin \frac{2\pi}{\lambda} (R_1 + R_2) - \sin^2(45^{\circ} - \alpha) \sin \frac{2\pi}{\lambda} (R_1 - R_2) \right]$$

gdzie R_1 = różnica dróg w jednym z osobników bliźniaka, a R_2 - w płytce gipsowej.

Składa się on z trzech składników, z których każdy z kolei można rozbić na czynniki odpowiedzialne za natężenie i barwę. Pierwszy składnik daje barwę płytki gipsowej zmodyfikowaną odpowiednim nasyceniem "czarnościa", drugi barwę odpowiadającą sumie różnicy dróg w płytce gipsowej i badanej, trzeci daje barwę odpowiadającą ich różnicy. Obie ostatnie barwy są również odpowiednio nasycone "czarnościa". Mieszając te trzy barwy, nieco różne dla obu osobników bliźniaka, w odpowiednich stosunkach, uzyskuje się jednobarwność i nierozróżnialność tych osobników.

Członek Wydziału *J a n i n a H u r y n o w i c z* przedstawia pracę wspólną z *Leszkim Janiszewskim* i *Wojciechem Kądzielą*: *Zmiany pobudliwości układu naczynio-ruchowego kciuka pod wpływem Schtsandra chinensis. (The Chronaxy of the Neurovascular System of the Thumb under the Influence of Schtsandra chinensis)*.

Stwierdzona niejednokrotnie współzależność gry naczyń krwionośnych obwodu i ośrodkowego układu nerwowego, rozwijające się badania nad wpływem *Schtsandra chinensis* na ustrój w stanach zmęczenia - spowodowały przeprowadzanie przez nas badań nad wpływem tego środka na układ naczynio-ruchowy kciuka metodą pletysmograficzną za pomocą przyrządu skonstruowanego w naszym Zakładzie (*J. Hurynowicz, W. Kądzielą*). Stan pobudliwości naczyń i nerwów naczynio-ruchowych badano metodą chronaksymetryczną dla układów iteratywnych (*A.B. Chahard, J. Hurynowicz*). Obserwacji było poddanych 12 osobników, młodych, zdrowych

mężczyzn. Badania w ilości 62 polegały na określaniu w/w metodami chronaksji naczyń (art. radialis) oraz jego nerwów - zwężających i rozszerzających przed podaniem *Schisandra chinensis* oraz po podaniu systematycznie w przeciągu 2 godzin, oraz po 24 godz. W wyniku okazało się, że zarówno chronaksje naczyń jak i unerwiających je nerwów w okresie 2 godzin, wahając się w granicach nieznacznie przekraczających normę, wykazują jednak zmiany, które dają: desynchronizację chronaksji naczyń i jego nerwów oraz wykazują na początku działania *Schisandra chinensis* - tendencję do wydłużenia czasu reakcji, a później do jej skrócenia.

Członek Wydziału W a n d a Z a b ł o c k a przedstawia pracę I r e n y H o ł o w n i a: *Badania nad grzybami użytkowymi okolic Torunia. (Observations on the Mushrooms (Fungi) Being in Use in the Environs of Toruń).*

Praca wydana w STUDIA j.w. Sectio D (botanika) vol. III nr 3.

Członek Wydziału W a n d a Z a b ł o c k a przedstawia pracę E w e l i n y W e b e r: *Grzyby występujące na martwych gałązkach zebrane w Ogródku Botanicznym Zakładu Botaniki Ogólnej UMK w Toruniu. (Fungi Appearing on Dead Branches Collected in the Garden of the General Botany Department of the N. Copernicus University).*

Praca wydana w STUDIA j.w. Sectio D (botanica) vol. III nr 2.

Członek Wydziału J a n Z a b ł o c k i przedstawia pracę Z o f i i M i c h n o - Z a t o r s k i e j: *Badania laboratoryjne nad wpływem niektórych czynników na rozwój i morfologię chwościka burakowego (Cercospora beticola Sacc.) (Investigations on the Influence of Some External Factors on Sugarbeet Leaf-spot Fungus (Cercospora beticola Sacc.) in Laboratory Conditions).*

Praca wydana w STUDIA j.w. Sectio D (botanika) vol. III nr 4.

Członek Wydziału J a n Z a b ł o c k i przedstawia pracę H a l i n y J a w o r s k i e j: *O budowie anatomicznej szparek u naturalnego mieszańca Saxifraga caesia L. X Saxi-*

fraga aizoides L. (*The anatomy of Stomata of the Natural Hybrid Saxifraga caesia* L. X *Saxifraga aizoides* L.).

Praca wydana w STUDIA j.w. Sectio D (botanika) vol. III nr 1.

Członek Wydziału Jan Prüffer przedstawia pracę Arnolda Drodowskiego: *Ślimaki rezerwatu w Piutowie koło Chełmna. (Snails of the Nature Reserve in Piutów near Chełmno).*

W pracy tej autor podaje wyniki kilkuletnich badań nad stosunkami ilościowymi i jakościowymi malakofauny parowu piutowskiego oraz kserotermicznego zbooza z charakterystyczną roślinnością stepową. Ponadto autor przeprowadził badania na terenie łąki leżącej w bliskim sąsiedztwie obu wyżej wymienionych biotypów. Ogółem zebrano ponad 10 000 okazów (w parowie ponad 7 000 ok., na zboczach około 2 000, a na sąsiadującej łące około 1 000 ok.) należących do 35 gatunków ślimaków.

Najbardziej charakterystycznymi dla parowu gatunkami są ślimaki z rodziny *Claustiliidae* oraz *Zenobitella umbrosa* C. P f r. a dla zbooza kserotermicznego - *Jamnia tridens* Mü l l. i *Truncatella cylindrica* F e r.

Praca zawiera liczne tabele ilustrujące wyniki badań stosunków ilościowych oraz orientacyjny szkic terenu badań.

Członek Wydziału Jan Prüffer przedstawia pracę Franciszka Błażewskiego: *Próby zastosowania płatków owsianych jako przynęty w badaniach faunistycznych. (Attempts to apply Quaker Oats as Bait in Faunistic Research.).*

Praca wydana w STUDIA j.w. Sectio E (zoologia) vol.V nr2

Posiedzenie naukowe dnia 8 XII 1958 r.

Członek Wydziału Władysław Dzięwulski przedstawia pracę Felicjana Kępińskiego: *Powiązanie 4 pojawień się okresowej komety 1906 IV (Kopff): 1919-1926-1932-1939. (Connecting the Four Appearances of the Periodic Comet 1906 IV (Kopff): 1916-1926-1932-1939).*

Praca wydana w STUDIA j.w. Sectio F (astronomia) vol. II nr 4.

Członek Wydziału **M a r i a K o ł a c z k o w s k a** przedstawia pracę **Z o f i i S k r z a t ó w n y**: *Badanie promieniotwórczości pegmatytów okolic Szklarskiej Poręby metodą fotograficzną. (A Study of Radioactivity of Pegmatites of Szklarska Poręba District by Means of the Photographic Method).*

Przebadano promieniotwórczość pegmatytów, których próbki zostały zebrane w okolicach Szklarskiej Poręby przez prof. **M. K o ł a c z k o w s k ą** oraz zespół pracowników Uniw. Warszawskiego.

Badania promieniotwórczości przeprowadzono dwoma sposobami:

1. Metodą klisz jądrowych przykładanych do pastylek sprasowanych sporządzonych z proszków próbek skalnych.

2. Metodą pokrywania emulsją jądrową cienkich szlifów mikroskopowych badanych skał.

Badania pierwszą metodą pozwoliły określić stopień ogólnej promieniotwórczości α w pegmatytach ze Szklarskiej Poręby oraz koncentrację uranu i toru. Koncentracja uranu i toru dla dwu pastylek przedstawia się następująco:

$$1) C_U + C_{Th} = 1,935 \cdot 10^{-5} \text{ g/g}$$

$$2) C_U + C_{Th} = 4,567 \cdot 10^{-5} \text{ g/g}$$

Druga metoda pozwoliła stwierdzić, które minerały są odpowiedzialne za promieniotwórczość pegmatytów, czyli gdzie się koncentrują uran i tor. Okazało się, że koncentrują się one w takich minerałach jak fergusonit, monacyt, cyrkon oraz w niezidentyfikowanym mineralu optycznie izotropowym o zabarwieniu żółtobrunatnym jak również częściowo występują ich ślady w biotycie.

Członek Wydziału **R a j m u n d G a l o n** przedstawia pracę **W ł a d y s ł a w a N i e w i a r o w s k i e g o**: *Formy polodowcowe i typy deglacjacji na Wysoczyźnie Chełmińskiej. (Glacial Forms and Types of Deglaciations on the Noraine Plateau of Chełmno).*

Praca wydana w STUDIA j.w. Sectio C (geografia) vol. IV nr 1.

Członek Wydziału **R a j m u n d G a l o n** przedstawia

pracę W ł a d y s ł a w a M r ó z k a: *Morfogeneza Kotliny Toruńsko-bydgoskiej ze szczególnym uwzględnieniem teras. (Morphogenesis of Toruń-Bydgoszcz Valley Basin with Special Consideration of Terraces).*

Autor zajmuje się obszarem Kotliny Toruńsko-bydgoskiej, która stanowi wschodnią część plejstoceńskiej Pradoliny Toruńsko-eberswaldzkiej. Kotlina posiadająca wydłużony na 90 km kształt elipsy o zmiennej szerokości dochodzącej do 25 km stanowi wyraźną jednostkę fizyczno-geograficzną do tej pory bardzo ogólnie pod względem morfologicznym zbadaną. Toteż autor, przeprowadzając przez szereg lat badania w Kotlinie, zebrał sporo materiału morfologicznego odnośnie poziomów i krawędzi teras, wysp glacialnych, zagłębień po wytopieniu brył martwego lodu, form eolicznych oraz młodszych dolin erozyjnych strug i rzek. Wyróżnione elementy, za wyjątkiem wydm, które omówione zostały w oddzielnej pracy, przedstawiono na mapie morfologicznej Kotliny ze szczególnym uwzględnieniem teras.

Morfogenezą całej, względnie części Pradoliny Toruńsko-eberswaldzkiej, zajmowało się wielu badaczy począwszy od G i r a r d a H. w 1855 r. do czasów nowszych, ale wyniki ich i wnioski nie zadowalają współczesnej geomorfologii. Autor wiąże morfogenezę Kotliny z historią plejstoceńskiej Pradoliny Toruńsko-eberswaldzkiej. Powstanie swe zawdzięcza ona masom wód fluwioglacialnych, płynących przez zandry od strefy moren czołowych zlodowacenia bałtyckiego stadium pomorskiego oraz od postojów recesyjnych, związanych z drobnymi oscylacjami lądolodu na przedpolu stadium pomorskiego, jak również od wód fluwialnych płynących z południa. Dowodem tego jest stwierdzona przez autora w kilku miejscach Kotliny zgodność położenia najwyższej terasy 74-77 m.n.p.m. z uchodzącymi do Kotliny, nieraz szerokimi płaszczyznami, zandrami (np. zandr Brdy, drobne zandry w okolicach Łysomic i Dobrzejewic).

Z kolei autor rozważa rozwój młodszych poziomów terasowych, które wiąże z terasami w dolinie Brdy ustalonymi przez R. G a l o n a w 1953 r. Oto ich nazwy: terasa I = 3-5 m; II = 5-8 m, III = 10-14 m, IV = 14-19, V = 19-25 m, VI = 28-32 m, VII = 32-36 m oraz VIII = 36-40 m. Terasy w Kotlinie

sięgają do wysokości prawie 40 m ponad dno doliny Wisły. Istnieje tu grupa teras wysokich (VI-VIII), teras średnich (IV-V) oraz teras niskich (I-III). Terasy wysokie i średnie należą do teras typu erozyjnego zbudowanych w wielu miejscach z utworów morenowych, piasków i żwirów. Terasy niskie, szczególnie pierwsza, są terasami akumulacyjnymi, zbudowanymi z mad i piasków rzecznych wieku holoceni. Na powstawanie teras w Pradolinie wpływ wywarły zmiany klimatyczne, datujące się od czasów stadium pomorskiego aż po czasy współczesne (okres Atlantycki).

W dalszym rozwoju krajobrazu Kotliny autor analizuje formy eoliczne. Początki rozwoju procesów eolicznych na wyższych terasach związane są z suchym okresem preborealnym, którego charakterystyczne cechy klimatyczne (suchość, nieznaczne opady, przewaga wiatrów zachodnich), sprzyjały powstawaniu wyd. Na ten okres przypada też zamieranie bocznych dolinek oraz topnienie zagrzebanych martwych lodów, których doły autor stwierdził w różnych częściach Kotliny. Zakończenie natomiast procesów topnienia kopalnych lodów i wytworzenie negatywnych form na terasach nastąpić musiało dopiero po utworzeniu się głównego *reliefu* wydmowego, to znaczy pod koniec okresu borealnego. Z końcowym procesem wytapiania się lodu wiąże autor rozwój dolin dwóch rzek położonych w Kotlinie: Zielonej i Tonczyny, które podobnie jak doły po martwym lodzie nie uległy zasypaniu, chociaż ich doliny w dolnym biegu przylegają do wielkich kompleksów wydmy. Procesy eoliczne trwają jeszcze przez cały okres borealny, na co wskazują wielkie pola wydmy na wyższych terasach oraz niższym dolnym (III). Ta jedność morfologiczna wielkich kompleksów wydmy na różnych poziomach terasowych dowodzi długotrwałości pierwszego okresu wydmy. Po wilgotnym okresie atlantyckim następuje okres bardziej suchy, subborealny, w którym powstają wydmy na terasie nadzalewowej (II).

W czasie trwania drugiej fazy wydmy część starych wydmy ulega ponownym procesom erozji i akumulacji eolicznej. Z pierwszego i drugiego okresu wydmy datuje się eoliczne niszczenie i zasypanie krawędzi teras.

Członek Wydziału J a n Z a b ł o c k i przedstawia

pracę Benona Polakowskiego: *Stosunki florystyczno-fitosocjologiczne Puszczy Boreckiej ze szczególnym uwzględnieniem lasów leśnictwa Lipowo i Walisko. (Floristic-Phytosociological Relations in the Borki Forest with a Special Consideration of the Forests in Lipowo and Walisko Forest Districts).*

Położone na północno-wschodnim krańcu Polski lasy Puszczy Boreckiej stanowią interesujący obiekt badawczy, zajmujący obszar 22 877 ha.

Praca niniejsza jest rezultatem 4-letnich badań terenowych, prowadzonych na obszarze Puszczy Boreckiej w latach 1954-1957. Badania te nie objęły całej puszczy, lecz ograniczyły się do centralnych obszarów, to jest do leśnictw Lipowo i Walisko, które wchodzi w skład nadleśnictwa państw. Borki, obejmują rezerwat i reprezentują wszystkie zespoły leśne puszczy.

Badania florystyczno-fitosocjologiczne podbudowane zostały analizą warunków ekologicznych siedliska. Analiza ta uwzględnia przede wszystkim czynniki topograficzne, hydrologiczne i glebowe. Podstawę analizy gleby stanowią profile glebowe, wykonane w liczbie 39.

Jak wynika z badań florystycznych szata roślinna puszczy liczy 513 gatunków roślin (paprotników i kwiatowych).

Analiza fitosocjologiczna zespołów leśnych Puszczy Boreckiej opiera się na 128 zdjęciach fitosocjologicznych. Przy klasyfikacji oraz opisie zespołów stosowałem ogólnie przyjętą metodykę fitosocjologiczną szkoły francusko-szwajcarskiej (Tuxen 1937, Braun-Blanquet 1951, Medwecka-Kornasiowa 1952, 1955, Matuszkiewicz 1952, Oberdorfer 1953, 1957, Piotrowska 1955).

Na badanym terenie wyróżniłem następujące zespoły, zestawione w podanym poniżej systemie klasyfikacyjnym:

- A. klasa *Querceto-Fagetea* Br.-Bl., Tx. 1943
 rzęd *Fagetalia* (Pawłowski 1929 n.n.) Tx., Diem. 1936
 związek *Alno-Padion* (Knapp 1942) em Medwecka-Kornasiowa 1956 mscr.

1. zespół *Circaeo-Alnetum* O b e r d o r f e r 1953
związek *Carpinion* O b e r d o r f e r 1953
 2. zespół *Querceto-Carpinetum medioeuropaeum* T x. 1936
- B. klasa *Vaccinio-Piceetea* B r.- B l. 1939
rząd *Vaccinio-Piceetalia* B r.-B l. 1939
związek *Vaccinio-Piceion* B r.-B l. (1938 n.n.) 1939
3. zespół *Pineto-Quercetum* K o z ł o w s k a 1926
 4. zespół *Betuletum pubescentis* (H u e o k 1929) T x. 1937
- C. klasa *Alnetea glutinosae* B r.-B l., T x. 1943
rząd *Alnetalia glutinosae* T x. 1937
związek *Alnion glutinosae* M a l c u i t 1929
5. zespół *Cariceto elogatae-Alnetum* K o o h 1926

Oprócz wymienionych powyżej zespołów na obszarze Puszczy Boreckiej wyróżniłem ponadto zbiorowisko lasu świerkowego, porastającego gleby torfowe.

Wyróżnione na obszarze Puszczy Boreckiej zespoły charakteryzują się nie tylko określoną strukturą florystyczno-fitoosojologiczną, lecz również określonym układem czynników ekologicznych siedliska.

Zespół *Circaeo-Alnetum* przedstawia typ najbardziej eutroficznego zespołu Puszczy Boreckiej. Porasta on silnie próchniczne, wilgotne gleby mineralne, znajdujące się w zasięgu działania wód powierzchniowo-przepływowych. Zespół ten wyróżnia się spośród pozostałych zespołów leśnych puszczy bogactwem florystycznym roślinności zielnej. Na plan pierwszy wybijają się wśród niej gatunki łąkowe ze związku *Alno-Padion*. Spośród gatunków towarzyszących najwyższy stopień pokrycia osiąga *Urtica dioica* L.

Podstawowym zespołem leśnym, z uwagi na zajmowaną powierzchnię, jest *Querceto-Carpinetum medioeuropaeum*. Jako zespół wielopostaciowy reprezentowany jest on na obszarze puszczy przez szereg podzespołów, których istnienie uwarunkowane jest zróżnicowaniem ekologicznym siedliska. Poza znanymi już w Europie podzespołami: *Querceto-Carpinetum stachyetosum silvaticae*, *Querceto-Carpinetum typicum* i *Querceto-Carpinetum caricetosum pilosae*, na podstawie porównawczej analizy wyróżniłem charakterystyczny dla Puszczy Boreckiej podzespół *Quer-*

oeto-Carpinetum tilietosum. Wprowadzenie tej nowej jednostki znajduje swe uzasadnienie nie tylko w oparciu o strukturę florystyczno-fitosocjologiczną podzespołu, lecz również z uwagi na odrębnie kształtujące się warunki ekologiczne.

Cechą charakterystyczną *Querceto-Carpinetum medioeuropaeum* Puszczy Boreckiej jest stały i duży udział w drzewostanie *Picea excelsa* (L a m.) L k. Jak wynika z badań palynologicznych i materiałów archiwalnych, świerk pospolity posiada na obszarze puszczy stanowiska naturalne, jednakże jego obecność ilościowa przeważa jest wynikiem szeregu poczynań natury gospodarczej.

Pod wpływem świerka uruchomiony zostaje intensywny proces bielnicowania. Stwierdzenie tego zjawiska na obszarze puszczy jest ważne, ponieważ gospodarce leśnej tego terenu można nadać taki kierunek, który nie pociągnie za sobą degradacji gleby.

Znaczne obszary wschodniej i południowo-wschodniej części Puszczy Boreckiej porasta zespół *Pineto-Quercetum* (na terenach leśn. Lipowo i Walisko występuje on rzadko, jedynie w postaci fragmentarycznej). Zespół ten porasta gleby bielnicowe, przepuszczalne, dość silnie zakwaszone. Są to siedliska mezotroficzne.

Cechą charakterystyczną płatów tego zespołu jest obecność w nim obok gatunków borowych ze związku, rzędu i klasy *Vaccinio-Piceetea*, licznych gatunków grądowych z zespołów rzędu *Fagetalia*.

Bardzo rzadkim zespołem Puszczy Boreckiej jest *Betuletum pubescentis*. Na obszarze puszczy jest on reprezentowany przez podzespół *Betuletum pubescentis ledetosum silvestris*. Niewielkie płaty tego podzespołu rozrzucone są w kilku punktach puszczy.

W grupie wilgotnych zespołów Puszczy Boreckiej największą powierzchnię zajmuje *Cariceto elongatae-Alnetum*. Zespół ten porasta silnie zabagnione, lokalne obniżenia terenu, zalane przez większą część roku wodą.

Cariceto elongatae-Alnetum jest zespołem wyraźnie wyodrębniającym się pod względem florystyczno-fitosocjologicznym. Cechą charakterystyczną zespołu jest mozaikowo-kompleksowa

budowa runa. Jest ona uwarunkowana zróżnicowaniem ekologicznym siedliska.

Poza wyróżnionymi zespołami dla obszarów Puszczy Boreckiej charakterystyczne jest zbiorowisko określone w niniejszej pracy mianem świerczyny na torfie. Porasta ono lokalne zagłębienia terenu wypełnione pokładami torfu. Cechą typową siedlisk analizowanego zbiorowiska jest stałe i znaczne uwilgotnienie całego profilu glebowego, znajdującego się pod wpływem mało ruchliwych i ubogich w tlen wód wglębnych. Analizy gleby wykazują silne zakwaszenie profilu glebowego, szczególnie jego górnych partii.

W istniejących warunkach siedliskowych wykształca się zbiorowisko roślinne o bardzo specyficznej fizjonomii i charakterystycznym składzie florystycznym. Powierzchnię torfowiska porasta zwarty, niezbyt wysoki drzewostan świerkowy. Runo posiada aspekt wybitnie mszysty, uwarunkowany panowaniem *oligotroficznych i acidofilnych bryo- i chamefitów*.

Świerczyna na torfie należy na terenie Europy środkowej do zjawisk rzadkich. Biologia tego zbiorowiska, a także jego pozycja w systemie fitosocjologicznym, nie jest jeszcze ostatecznie wyświetlona. Sprawa ta wymaga przeprowadzenia osobnych badań, na szerszym niż to ma miejsce w Puszczy Boreckiej, materiale porównawczym.

Zespoły roślinne Puszczy Boreckiej należą do struktur podlegających zmianom zarówno w czasie jak i w przestrzeni. Motorem tych przemian są zmieniające się warunki ekologiczne, które są zasadniczym czynnikiem w kształtowaniu się jakościowej struktury zespołów.

W kompleksie czynników ekologicznych siedliska decydujące znaczenie w kształtowaniu szaty roślinnej posiada na badanym terenie stopień żyzności gleby, związany w istotny sposób z charakterem gospodarki wodnej.

Zmiany szaty roślinnej Puszczy Boreckiej posiadają charakter zmian sukoesyjnych, wyrażających się istnieniem szeregów rozwojowych. Na obszarze puszczy istnieją dwa równoległe, powiązane ze sobą szeregi sukcesyjne: jeden na podłożu mineralnym, drugi na podłożu torfowym. Szeregi te przedstawione zostały w postaci hipotetycznego schematu na rycinie 28.

Członek Wydziału Jan Zabłocki przedstawia pracę K l e m e n s a K ę p c z y ń s k i e g o: *Zespoły roślinne Jezior Skępskich i otaczających je torfowisk. (Plant Groups of the Lake District of Skępe and the Surrounding Peat-Bogs)*.

Łańcuch Jezior Skępskich leży wśród obszaru zandrowego na Wysooczyźnie Dobrzyńskiej. Jeziora łączy i odwadnia rzeka Mieś. Najbardziej zachodnie jeziora: Wielkie i Małe mają charakter jezior rynnowych, leżące zaś bardziej na wschodzie Święte, Mielno i Patana jezior wytopiskowych.

Badania fizyko-chemiczne wód (przeprowadzone w czterech porach roku) wykazały, że Jeziora Skępskie należą do jezior płytkich o małej przezroczystości wody, że posiadają dużą, suchą pozostałość, wyrównane na ogół stosunki tlenowe i termiczne we wszystkich warstwach, małą zawartość żelaza, odczyn alkaliczny, dużą utleniałość, nieco podwyższoną ilość chlorków, znaczną zawartość azotanów, fosforanów i krzemionki. Wszystkie te właściwości pozwalają zaliczyć Jeziora Skępskie do jezior eutroficznych typu stawowego, które stwarzają dobre warunki dla rozwoju roślinności.

Osady Jezior Skępskich należą do dwóch typów, a mianowicie osady Jeziora Wielkiego i Małego posiadają cechy osadów krzemionkowych, osady Jeziora Świętego zaś właściwości osadów organicznych.

Na podstawie analizy pyłkowej osadów torfowych i jeziornych stwierdzono, że rozwój roślinności okolic Jezior Skępskich sięga późnego glacjału (okresu Allerød). Późny glacjał w profilu obok Jezior Skępskich wykazuje pewne podobieństwo do tego samego okresu z Pojezierza Mazurskiego, z Ziemi Dobrzyńskiej oraz z niektórymi okolicami w południowo-zachodniej Wielkopolsce, holocen zaś ma najwięcej cech wspólnych z okresem holoceńskim z Żuchowa i z Pojezierza Brodnickiego.

Na podstawie występowania ziarn pyłku zbóż i roślin synantropijnych w profilu z Jezior Skępskich należy przypuszczać, że początek uprawy roli w tym terenie przypada w przybliżeniu na IV okres N i l s s o n a (około 2500 lat p.n.e.).

W Jeziorach Skępskich i na otaczających je torfowiskach znaleziono 295 gatunków roślin naczyniowych, w tym kilka ga-

funków reliktowych np. *Betula humilis*, *Salix myrtilloides*, *Carex chordorrhiza*, *Calamagrostis neglecta* oraz szereg roślin rzadziej spotykanych w Polsce np. *Coeloglossum viride*, *Orchis Traunsteineri*, *Liparis Loeselii* i inne. Poza tym znaleziono 52 gatunki mszaków, wśród nich również kilka reliktywów glacialnych np. *Paludella squarrosa*, *Scorpidium scorpioides*, *Meesea triquetra*, *Thuidium lanatum* i *Camptothecium trichodes*.

Badania fitosocjologiczne wykazały, że na terenie Jezior Skępskich występuje 14 zespołów roślinnych oraz trzy fragmentarycznie wykształcone zbiorowiska roślin a mianowicie:

1. Zespół *Myriophylleto-Nupharetum* w czterech wariantach we wszystkich jeziorach, zajmuje około 37 ha lustra wody;
2. zespół *Potametum lucentis* tylko w Jeziorze Wielkim i Małym zwykle obok pasa roślin oczeretowych na głębokości od 0,5-1,5 m;
3. zespół *Hottonietum palustris* rozwinięty fragmentarycznie w postaci małych płatów w płytkich zamulonych rowach;
4. zespół *Sparganietum-minimi* rozwinięty również fragmentarycznie w płytkich zamulonych dołach potorfowych;
5. zespół *Scirpeto-Phragmitetum* w dziewięciu wariantach we wszystkich jeziorach w niezbyt głębokiej wodzie oraz w miejscach wilgotnych okresowo zalewanych;
6. zespół *Caricetum gracilis* na brzegach Jeziora Wielkiego, Małego i Świętego w miejscach wilgotnych okresowo zalewanych;
7. zespół *Caricetum inflato-vesicariae* w dwóch wariantach obok Jeziora Świętego, Mielna i Patany w miejscach silnie podmokłych okresowo zalewanych, na glebach błotnych-torfowych, lekko namulonych;
8. zespół *Caricetum elatae* w dwóch wariantach na podobnych stanowiskach i prawie w identycznych warunkach co *Caricetum inflato-vesicariae*;
9. zespół *Carici-Agrostidetum caninae* z dwoma podzespołami na podmokłych i mokrych łąkach torfiastych;
10. zespół *Lolieto-Cynosuretum* w czterech wariantach na wypasanych, dobrze nawożonych łąkach w miejscach umiarkowanie wilgotnych i suchych, obok wszystkich jezior.

11. zespół *Rumicis-Alopecuretum geniculati* na brzegach jezior oraz w kotlinowatych zagłębieniach łąk zwykle w miejscach wilgotnych okresowo zalewanych na podłożu piaszczysto-mulistym;
12. zespół *Heleocharis acicularis-Limosella aquatica* tylko na brzegach Jeziora Wielkiego, na podłożu żyznym, w miejscach wilgotnych, opryskiwanych falami i okresowo zalewanymi;
13. zespół *Alysmo-Juncetum compressi* w dwóch wariantach w miejscach wydeptywanych, średnio-wilgotnych obok Jeziora Wielkiego, Małego, Mielna i Świętego;
14. zespół *Polygono-Bidentetum* na brzegach Jeziora Małego i Świętego w miejscach żyznych zwykle przy ujściu ścieków miejskich;
15. zbiorowisko rz. *Molinietalia* na lekko kwaśnych, wilgotnych łąkach obok Jeziora Świętego, Mielna i Patany, na podłożu torfiastym, ubogim w wapń;
16. zbiorowisko krzewów olszowych w postaci niewielkich płatów przy Jeziorze Wielkim, Świętym i Patanie;
17. Zbiorowiska wierzb na brzegach Jeziora Wielkiego i Małego w miejscach namulonych, niekiedy żwirowatych, okresowo zalewanych.

Zarastanie jezior zaczynają zespoły otwarte wód głębszych, (w skład nich wchodzi niekiedy dość luźno rozrzucone rośliny o liściach zanurzonych i pływających), które ustępują stopniowo w miarę spływania się jezior zespołom oczeretowym, te z kolei po pewnym czasie zespołom (turzyc dużych) ze zw. *Magnocaricion*, które następnie są wypierane przez zespoły z rz. *Caricetalia fuscae* i zbiorowiska rz. *Molinietalia*.

Obszar Jezior Skępskich ze względu na występowanie na nim szeregu roślin reliktowych oraz ze względu na naturalną sukcesję zespołów roślinnych posiada duże znaczenie dla badań przyrodniczych. Pod względem gospodarczym nie wykazuje dużych wartości, gdyż tylko część jezior może być wykorzystana w gospodarce rybnej. Łąki zaś dostarczają niewiele i mało wartościowej paszy.

Członek Wydziału W a n d a Z a b ł o c k a przedstawia pracę wspólną z E w e l i n ą W e b e r: *Nowe spostrzeże-*

nia nad rodzajem *Fusidum* Link i *Cylindrium* Bonorden. (*New Observations on the Genus Fusidum Lk. and Cylindrium Bonord.*).

Praca wydana w STUDIA j.w. Sectio D (botanika) vol. III nr 5.

Członek Wydziału Melityna Gromadska przedstawia pracę Stanisława Dziuby: *Observacje nad rozmieszczeniem roztoczy w glebie pól uprawnych.* (*Observations on the Distribution of Mites (Acarina) in the Soil of Cultivated Fields*).

Praca wydana w STUDIA j.w. Sectio E (zoologia) vol. V nr 3.

Członek Wydziału Melityna Gromadska przedstawia pracę własną: *Fauna przylętników biotypu sago-spodarowanego.* (*Thysanoptera of Cultivated Biotype*).

Praca ukaze się w STUDIA j.w. Sectio E (zoologia) vol. V nr 4.

Członek Wydziału Izabela Mikulska przedstawia pracę wspólną z Barbarą Węgorowską: *Receptaculum seminis biseksualnych i partenogenetycznych gatunków rodzaju Otiorrhynchus Germ. (Curculionidae, Coleoptera).* (*Receptaculum Seminis of Bisexual and Parthenogenetic Species of Genus Otiorrhynchus Germ. (Curculionidae, Coleoptera)*).

Praca w druku w STUDIA j.w. Sectio E (zoologia) vol. V nr 5.

Członek Wydziału Jan Prüffler przedstawia pracę Krysiny Prüffler-Klein: *Próby połowów chrząszczy na przynętę jabłczaną.* (*Attempts to catch Coleoptera on the Apple Bait*).

Do niedawna spośród chrząszczy na przynętę łowiono tylko gatunki nekrotyczne, względnie koprofaży. W ostatnich latach zastosowano jeszcze mąkę owsianą, jako przynętę przede wszystkim dla gatunków trzymających się powierzchni gleby oraz tzw. żółte naczynia Moericke'go.

Obserwując pojedyncze okazy chrząszczy na przynęcie jabłczanej, zakładanej w celu połowu motyli nocnych, autorka na wiosnę i w jesieni 1958 r. zwróciła baczniejszą uwagę na tę formę połowów w zastosowaniu do chrząszczy, a przede wszyst-

kim do przedstawicieli rodziny łyżczynkowatych (*Nitidulidae*) i form pokrewnych.

Przynętą w postaci marmelady jabłczanej, sporządzanej zwykłym sposobem do połowu motyli, autorka smarowała w Toruniu pnie różnych gatunków drzew iglastych i liściastych. W rezultacie dotychczasowych obserwacji można było zauważyć, iż przylatywały przede wszystkim te gatunki, które normalnie żywią się wyłącznie lub między innymi pokarmem płynnym (wycieki soków drzew), jak np. *Epurea obsoleta* F a b r. (b. licznie), *Criptarcha strigata* F a b r., *Soronia grisea* L., lub żyjące pod korą drzew oraz w chodnikach korników, jak np. *Glischrochilus quadripustulatus* L., a wreszcie odżywiające się ekskrementami owadów (niektóre gatunki z rodziny *Rhizophagidae* lub żyjące na powierzchniach spleśniałych (*Cryptophagidae*).

Prócz przedstawicieli powyżej wymienionych rodzin obserwowano liczne przyloty kusakowatych (*Staphylinidae*).

Już pobieżne nawet obserwacje wskazują, iż przynęta jabłczana może zwabić niektóre gatunki chrząszczy, które innymi sposobami nie tak łatwo dają się wyszukać.

KOMISJA ASTRONOMICZNA

W roku sprawozdawczym odbyły się posiedzenia z następującymi referatami:

1. Kazimierz G r z e s i a k: *Prace laboratorium w Neudon* (sprawozdanie z pobytu we Francji).

2. Stanisław G o r g o l e w s k i: *Metoda korelacyjna anten*.

3. Kazimierz G r z e s i a k: *Stacja radioastronomiczna w Nancy* (sprawozdanie z pobytu we Francji).

4. Roman A m p e l: *Badania struktury Drogi Mlecznej w konstelacji Cassiopeja*.

5. Wilhelmina I w a n o w s k a: *Symposium o obfitości pierwiastków w gwiazdach*.

6. Wilhelmina I w a n o w s k a: *Symposium o diagramie Hertzsprung-Russela (aspekt teoretyczny)*.

7. Cecylia I w a n i s z e w s k a: *Symposium o diagra-
mie Hertzsprunga-Russela (aspekt obserwacyjny)*.

8. Stefania G r u d z i ń s k a: *Fotometria komety Arend
Roland*.

9. Antoni S t a w i k o w s k i: *Efekty wzmocnienia ma-
gnetycznego linii w widmach gwiazd typu RR Lyrae*.

10. Wilhelmina I w a n o w s k a: *Sprawozdanie z wy-
jazdu do zakładów Zeiss w Jenie*.

KOMISJA CHEMICZNA

Działalność naukowa Komisji w okresie sprawozdawczym prze-
jawiała się w formie posiedzeń naukowych, na których wygła-
szano referaty dyskusyjne z badań oryginalnych oraz zrefero-
wano pracę przeznaczoną do druku w STUDIA SOCIETATIS SCIEN-
TIARUM TORUNIENSIS, Sectio B:

1. Zenon C z e r w i ń s k i: *Wpływ jonów obcych na
zmianę form krystalicznych KJ (cz. I - opracowana wspólnie
z Pawłem K u p p e r e m) i $MgSO_4$ (cz. II - opracowana wspólnie
z Mieczysławem G a j e w i c z e m)*.

Referaty:

1. Halina B a s i ń s k a: *Interferencja krzywych mia-
reczkowania*.

2. Antoni B a s i ń s k i: *Współczesny pogląd na poję-
cie ciśnienia osmotycznego w układach koloidalnych*.

3. Alfons B o r c h a r d t: *Podstawy chromatografii*.

4. Lucjan B o r o w i e c k i: *Badania nad tlenowymi po-
chodnymi d - karenu - 3*.

5. Danuta C z a k i s: *Wpływ kationów na własności ro-
dano-rtęcianów*.

6. Marian C z e r n i a w s k i: *Badania nad stopniem dy-
spersji ekstraktów garbników roślinnych*.

7. Janina G r o n o w s k a: *Barwniki trójfenylometano-
we z gwajakolu*.

8. Henryk K o n e c z n y: *Nauczanie chemii na uniwer-
sytetach ZSRR*.

9. Aleksander M a t a w o w s k i i Arkadiusz U z a-
r e w i c z: *Badania nad alloocymenem*.

10. Anna N a r ę b s k a: *Teorie wymiany jonów.*
11. Ernest P i s c h i n g e r: *Intensyfikacja procesu wielkopiecowego.*
12. Stanisław P o c z o p k o: *Problemy hydratacji w dwufazowych układach typu sól nieorganiczna - woda - rozpuszczalnik organiczny.*
13. Zdzisław R o j e k: *Zjawiska adsorpcji w katalizie chemicznej.*
14. Michał R o z w a d o w s k i: *Polarografia różnicowa i różniczkowa.*
15. Michalina S i e r o c k a: *Zastosowanie prądu wysokiej częstotliwości do fizykochemicznych badań koloidów.*
16. Antoni S w i n a r s k i: *Podstawy teoretyczne intensyfikacji procesu otrzymania H_2SO_4 .*
17. Zbigniew S z u f a r s k i: *Powstawanie sarodków w roztworach przesyconych na przykładzie NaCl.*
18. Wojciech S z y m a ń s k i: *Ekstrakcja rozpuszczalnika związków organicznych.*
19. Alina U l i ń s k a: *"Monodispersyjność" związków wielocząsteczkowych.*
20. Michał W a z g i r d: *Niektóre zagadnienia technologii chemicznej drewna.*

KOMISJA MUZEUM KOPERNIKA

W okresie sprawozdawczym Komisja większej działalności nie przejawiała. Odbyto tylko jedno posiedzenie.

KOMISJA GEOGRAFICZNA

Zespół komisji prowadząc nadal badania terenowe i laboratoryjne zajmował się w dalszym ciągu przygotowaniem monografii geograficznej Ziemi Chełmińskiej.

KOMISJA DO BADAŃ POMORZA I POJEZIERZA MAZURSKIEGO

Zadaniem Komisji jest koordynacja badań naukowych przyrodniczych, związanych z fizjografią kraju. Celem uaktywnienia prac badawczych Komisja w okresie sprawozdawczym zajmowała się omówieniem zespołowych badań. Zostały podjęte kroki mające na celu zabezpieczenie i uzupełnienie inwentarza wyjazdowego, zakupionego do badań zespołowych.

- HORBACZEWSKI BOHDAN: Nowe stanowiska *Pisolithus arenarius* Alb. et Schw. oraz obserwacje biologiczne nad tym gatunkiem. Toruń 1958, s. 6 + 1 tabl. Vol. II nr 6.
- MIKOŁAJSKA JANINA: Dwuletnie obserwacje nad pojawem rdzy w Rolniczych Zakładach Doświadczalnych UMK Koniczynka pod Toruniem, Toruń 1958, s. 17. Vol. II nr 7 (nr 3-7, zł 12,-).
- JAWORSKA HALINA: O budowie anatomicznej szperek u naturalnego mieszańca *Saxifraga caesia* x *Saxifraga aizoides*, Toruń 1959, s. 14. Vol. III nr 1, zł 6,-.
- WEBEROWNA EWELINA: Grzyby występujące na martwych gałązkach, zebrane w Ogródku Botanicznym Zakładu Botaniki Ogólnej UMK w Toruniu, Toruń 1959, s. 15 + 1 tabl. Vol. III nr 2, zł 7,-.
- HOŁOWNIA IRENA: Badania nad grzybami użytkowymi okolic Torunia, Toruń 1959, s. 77 + 5 tabl. Vol. III nr 3, zł 15,-.
- MICHNO-ZATORSKA ZOFIA: Badania laboratoryjne nad wpływem niektórych czynników zewnętrznych na rozwój i morfologię chwościka burakowego (*Cercospora beticola* Sacc.), Toruń 1959, s. 34 + 7 tabl. Vol. III nr 4, zł 10,-.
- ZABŁOCKA WANDA i WEBER EWELINA: Nowe spostrzeżenia nad rodzajem *Fusidium* Link i *Cylindrium* Bonorden, Toruń 1959, s. 9. Vol. III nr 5, zł 5,-.

Sectio E (Zoologia)

- POCZOPKO PIOTR: Wpływ atmosfery wzbogaconej w CO₂ i w O₂ na naczynia włosowate skóry żaby wodnej (*Rana esculenta* L.), Toruń 1958, s. 28. Vol. IV nr 1.
- ŁAWIŃSKI LUCJAN: Wpływ sproszkowanej szyszynki na rozwój larw żaby trawnej (*Rana temporaria* L.) i żaby wodnej (*Rana esculenta* L.), Toruń 1958, s. 12. Vol. IV nr 2.
- HURYNOWICZ JANINA: Wpływ niektórych środków pobudzających na cykl dziennej chronaksji układu przedśionkowego ucha królika, Toruń 1958, s. 16. Vol. IV nr 3.
- KRAWCZYK JOZEF i współpracownicy: Zmiany EEG oraz chronaksji przedśionkowej ucha królików pod wpływem hypotermii, Toruń 1958, s. 16. Vol. IV nr 4.
- GORZYŃSKA HELENA i współpracownicy: Zmiany EEG i chronaksji układu westybularnego królików pod wpływem alkoholu etylowego, Toruń 1958, s. 22. Vol. IV nr 5 (nr 1-5 zł 21,75).
- PRÜFFER JAN: Światło lampy rtęciowej w zastosowaniu do badań faunistycznych, Toruń 1958, s. 25. IV nr 6.
- PRÜFFEROWNA KRYSZYNA: Żerowanie słodyszków w kwiatkach różnych gatunków roślin, Toruń 1958, s. 48. Vol. IV nr 7.
- BŁAŻEJEWSKA ALEKSANDRA: Zimowanie słodyszka rzepakowego, Toruń 1958, s. 30 + 2 tabl. Vol. IV. nr 8.
- DROZDOWSKI ARNOLD: Wyniki czteroletnich badań nad rozmieszczeniem i stopniem zarażenia błotniarki moczarowej cerkariami motylicy wątrobowej w woj. bydgoskim, Toruń 1958, s. 9 + 1 tabl. Vol. IV nr 9 (nr 6-9, zł 31,50).
- KOKOCIŃSKI WIESŁAW: Materiały do morfologii i biologii *Horisme corticata* Tr. (Lep. Geometr.), Toruń 1959, s. 38 + IV tabl. Vol. V nr 1, zł 11,-.
- BŁAŻEJEWSKI FRANCISZEK: Próby zastosowania płatków owsianych jako przynęty w badaniach faunistycznych, Toruń 1959, s. 12. Vol. V nr 2, zł 5,-.
- DZIUBA STANISŁAW: Obserwacje nad rozmieszczeniem roztoczy w glebie pól uprawnych, Toruń 1959, s. 36. Vol. V nr 3, zł 8,-.
- GROMADSKA MELITYNA: Fauna przyłeczców biotopów zagospodarowanych, Toruń 1959, s. 9. Vol. V nr 4, zł 5,-.

Sectio F (Astronomia)

- [Praca zbiorowa]: A Study of Galactic Structure in four selected Fields in Aquila-Sagitta and Cassiopeia, Part II. (Badanie struktury Drogi Mlecznej w wybranych polach w gwiazdozbiorach Aquila-Sagitta i Cassiopeia, cz. II). Toruń 1958, s. 135+10 tabl. Vol. I nr 3, zł 34,50.
- DZIEWULSKI WŁADYSŁAW: Motions of A-Stars. Part I. (Ruchy gwiazd typu widmowego A., cz. I), s. 6.
- DZIEWULSKA ANIELA: Motions of F-Stars (Ruchy gwiazd typu widmowego F), s. 5.
- PIECZYŃSKI LEOPOLD: Wyznaczenie współrzędnych geograficznych Obserwatorium Astronomicznego Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu-Piwnicach, s. 13.
- DZIEWULSKI WŁADYSŁAW: Motions of A-Stars. Part II (Ruchy gwiazd typu widmowego A., cz. II), s. 7.
- DZIEWULSKI WŁADYSŁAW: Motions of A- and F-Stars (Ruchy gwiazd widmowych A i F), s. 7.
- DZIEWULSKI WŁADYSŁAW i KRYGIER BERNARD: Visual Observations of the Short-Period Star RS Bootis (Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej krótkookresowej RS Bootis), s. 2.
- DZIEWULSKI WŁADYSŁAW i KRYGIER BERNARD: Visual Observations of the Variable Star RV Bootis (Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej RV Bootis), s. 2.
- DZIEWULSKI WŁADYSŁAW i BRZESKA HANNA: Visual Observations of the Long-Period Star AC Herculis (Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej długookresowej AC Herculis), s. 2.
- DZIEWULSKI WŁADYSŁAW i ZALESKI LESZEK: Visual Observations of the Variable Star UV Bootis (Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej UV Bootis), s. 2, Toruń 1958, s. 46. Vol. II nr 1, zł 8,25.
- RAKOWIECKI TADEUSZ: Calcul des phases de l'éclipse de Soleil (Obliczenie fazy zaćmienia Słońca), s. 6.
- RAKOWIECKI TADEUSZ: Krytyczne odległości pozome towarzysza podwójnej gwiazdy wizualnej od gwiazdy głównej, s. 13.
- DZIEWULSKI WŁADYSŁAW: On the Brightness of the Comet 1956-b Arend-Roland (O jasności komety 1956-b), s. 2.
- DZIEWULSKI WŁADYSŁAW: On the Brightness of the Comet 1957-d Mrkos (O jasności komety 1957-d), s. 3, Toruń 1959, s. 23. Vol. II nr 2, zł 4,-.

- AMPEL ROMAN: A Study of Galactic Structure in four selected Fields in Aquila-Sagitta and Cassiopeia. Part IIIa - Interstellar Extinction and Distribution of Stars in the Cassiopeia Field (Badanie struktury Drogi Mlecznej w wybranych polach w gwiazdozbiorach Aquila-Sagitta i Cassiopeia, cz. IIIa - Ekstynkcja międzygwiazdowa i rozmieszczenie gwiazd w polu gwiazdozbioru Cassiopeia), Toruń 1959, s. 41. Vol. II, nr 3, zł 9,—.
- KĘPIŃSKI FELICJAN: Liaison de 4 apparitions de la comète périodique 1906 IV (Kopff) 1919-1926-1932-1939 (Powiązanie 4 pojawień się okresowej komety 1906 IV (Kopff), s. 6.
- DZIEWULSKI WŁADYSŁAW: Some Remarks on the Ursa Major Stream (Uwagi dotyczące roju Ursa Maior) s. 7.
- DZIEWULSKI WŁADYSŁAW: On the Motion of B, A, F Type Giants in the Local System (O ruchu gwiazd olbrzymów typów widmowych B, A i F w układzie lokalnym), s. 6, Toruń 1959, s. 20. Vol. II nr 4, zł 4,—.

Sectio G (Physiologia)

- HURYNOWICZ JANINA i współpracownicy: Wpływ *Schizandra chinensis* Baill na czynność bioelektryczną mózgu (EEG) i układ wstębularny królików poddanych uprzednio hipotermii e frigore, Toruń 1959, s. 25 + II tabl. Vol. I nr 1, zł 8,—.